

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl 9

Eylül 1936

Sayı 102

RESMÎ KISIM

Tayinler
Takdirnameler
Kanunlar
Tamimler
İdarî taksimattaki değişikler
Tekaüt ve yetim muamelesi bitenler
Aramızdan ayrılanlar.

GAYRÎ RESMÎ KISIM

Belediyelerin kültürel faaliyetleri Hasan Şükrü Adal

Cumhuriyet Matbaası — İstanbul
1936

Resmî Kısım**Tayinler**

Eskişehir valisi Talât Öncelin Amasya valiliğine ve Amasya valisi Kadri Üçok'un Eskişehir valiliğine naklen tayinleri Dahiliye Vekillığının 31/7/936 tarih ve 5/139 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 31/7/936 da onanmıştır.

31/7/936

Takdirnameler

936 Yılı Ağustos ayı içinde takdir edilenler

Kaymakamlar

Refahiye kaymakamı
İlyas Bilgin :

Kazanın her türlü işlerinde ve bilhassa soyadı kanunu ve talimatnamenin tatbikinde gösterdiği faaliyetten ötürü Erzincan vilâyetince takdir edilmiştir.

Emirdağ kaymakamı
Ahmed Kınık :

Kaza merkezi ve köylerinde mektepler köy kanununa dayanarak inşaatı ve köylerin üçte ikisinin telefon tesisatını ikmale muvaffak olduğundan vilâyetçe takdirname ile taltif edilmiştir.

Bolvadin kaymakamı
Rıza Rauf :

Yol vergisi tahsilâtına önemle çalışılarak muvaffakiyet gösterdiğinden ötürü vilâyetçe kendisine 5/11/935 te takdirname verilmiştir.

Bolvadin kaymakamı
Rıza Rauf Ünal :

Soyadı kanununun tatbiki hususundaki muvaffakiyetinden ötürü vilâyetçe takdirname ile taltif edilmiştir.

Malkara kaymakamı
Kazım Arda :

Hususî idare işlerinin düzenine konmasında ve tahsilâtının yüksek bir dereceye çıkarılmasındaki çalışma ve başarımından ötürü vilâyetçe takdir edilmiştir.

Adıyaman kaymakamı
Cemal Bozkurt :

Kazanın belediye işlerinin tanziminde ve sair umumî işlerdeki faaliyetinden ötürü vilâyetçe takdirname ile taltif edilmiştir.

Silifke kaymakamı
Recai Türeli :

Kredi kooperatifinin kurulma işlerde ve müstahsilin kalkınma işinde gösterdiği faaliyet Ziraat Bankasının iş'arı üzerine Vekâletçe takdir olunmuştur..

Kanunlar

Rüsümü sıhhiye hakkındaki 500 numaralı kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun

Kanun No. 3057

Kabul tarihi: 31/7/1936

Neşri tarihi :5/8/1936

Madde 1— 21 nisan 1340 tarih ve 500 numaralı Rüsümü Sıhhiye Kanununun birinci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Boğazlardan transit olarak geçen gemilerin İstanbul limanından yalnız zarurî ihtiyaçlarını temin veya acentalarıyla temas etmek üzere talimatnamelerindeki hükümlere uygun olarak kısa bir zaman kalmaları bu gemilerin transit sıfatını bozmaz.

Madde 2— Bu kanun 15 ağustos 1936 tarihinden muteberdir.

Madde 3— Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe Sıhhat ve İçtimai̇ Muavenet Vekili memurdur.

1/8/1936

Rüsümü sıhhiye hakkındaki 500 sayılı kanuna ek kanun

Kanun No. 3058

Kabul tarihi: 31/7/1936

Neşri tarihi : 5/8/1936

Madde 1— 500 numaralı Rüsümü Sıhhiye Kanununun birinci maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

a) Ancak, Adalar denizinden Karadenize veya Karadenizden Adalar denizine gitmek üzere Boğazlardan transit olarak geçen ve Boğazlar arasındaki limanlarda tevakkuf etmeyen bilûmum ticaret gemilerinden beher safî to-

nilâto için altın frank esası üzerinden 0,075 (yedi buçuk santim) rüsumu sıhhiye alınır.

b) (a) fıkrasına tevfikân rüsumu sıhhiye istifa olunan transit gemiler evvelce Boğazlardan herhangi birine girdiği tarihten itibaren altı ay zarfında gittikleri istikametden avdet etmek üzere Boğazlardan aynı suretle transit olarak geçtikleri takdirde yeniden transit resmine tâbi tutulmazlar.

c) Yabancı memleketlerden gelen tayyareler hakkında yapılacak sıhhi muamele veya bunların tıbbî muayeneleri ve bunlara tatbik edilecek sıhhi tedbirler karşılığı olarak İcra Vekilleri Heyetince tanzim olunan tarife üzerinden ücret alınır.

Madde 2— 500 numaralı Rüsümü Sıhhiye Kanununun dokuzuncu maddesinin ikinci fıkrasına şu fıkra eklenmiştir.

Tonajı 250 yi geçen motörlü gemilerden 100 lira.

Madde 3— 2810 numaralı kanun mülğadır.

Madde 4— Bu kanun 15 ağustos 1936 tarihinden muteberdir.

Madde 5— Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili memurdur.

1/8/1936

Tamimler

Vilâyetler İdaresi umum müdürlüğü

Öz :

İdare âmirlerinin devir ve teftiş raporlarını Vekâlete yollamaları ve beş senelik umumî çalışma programları tanzim ederek program dahilinde çalışmaları H.

Sayı: 3539

1— Vilâyet İdaresi Kanununun 37 inci maddesi mucibince valilerin her sene vilâyet içinde devir ve teftiş yapmaları ve aynı kanunun 50 inci maddesine göre kaymakamların da senede iki defa kazaları dahilinde devir ve teftişde bulunmaları lâzım geldiği ve devir ve teftiş için her sene bütçenin müsaadesi nisbetinde harcirah yollanıp gereken devir ve teftişler de yapıldığı halde teftiş raporlarının muntazaman yollanamaması yüzünden Vekâlet teftiş sonuçlarından haberdar olmamakta ve binnetice vilâyetlerin durumları hakkında Vekâletçe takibi ve yapılması gereken işlerin kalması gibi mahzurların tevliidi melhuz olmakla beraber idare âmirlerinin çalışma vaziyetleri de tamamen takip edilmemektedir. Binaenaleyh idare âmirlerinin mülhakatı her devir ve teftişlerinde teftiş ve tetkikatlarına ait rapor tanzim ederek bu raporlardan bir suretini Vekâlete yollamaları ve teftiş ettikleri mülhakata ait ikmal ve islâhı icap eden işleri de taallûku olan kaza ve nahiyelere bildirmeleri ve bunları takip ile neticelendirip neticeden Vekâlete de malûmat vermeleri lâzımdır.

2— Kaymakamlar teftiş raporlarını 2 nüsha olarak bağlı oldukları vilâyete verecekler ve valiler de bu raporları tetkik ederek kendi mütalealarını ilâve ettikten sonra birer suretlerini vilâyet teftiş raporlarıyla birlikte Vekâlete yollayacaklardır.

3— İdare âmirlerinin umumî çalışma vaziyetlerinin lâyıkile tetkik ve teftiş edilebilmesi için her nahiyet ve kaza-

nın bayındırlık, İktisat, ziraat, sağlık, kültür, sosyal ihtiyaçlarını ve yapılması gerekli olan yol, su, mektep, park, elektrik, telefon gibi noksanlarını bu tamimin vusulünde tanzim edecekleri beş senelik umumî çalışma programı ile tesbit edip bunların nereden ve ne suretle yapılabileceklerini de programa ilâve etmeleri ve bu programlara konacak işlerin tesbit olunduğu sene içinde yaptırılması icap etmekte olduğundan programların tanziminde bu cihetin ve memleketin mübrem ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektir. Ve bu suretle yapılacak olan umumî çalışma programlarının üçer suretleri nahiyelerden kazalara ve kazalardan vilâyetlere yollanarak vilâyetlerce tetkik ve ıslah yapıldıktan sonra birer suretleri mahallerine iade edilip, birer suretlerinin de vilâyet merkez kazası umum çalışma raporlariyle birlikte Vekâlete gönderilmesi ve birer suretlerinin daima takip için vilâyetlerde kalması; hem görülecek ve düşünülecek işleri düzenle ve sistematik bir esasa bağlamak ve hem de valilerin vilâyete ait işler hakkında verimli takiplerini temin etmek ve yeni gelen idare âmirlerinin muhitin ihtiyaçlarına vâkıf olarak seleflerinin yaptıkları işleri ikmal suretile yurda daha faydalı olabilmek ve idare âmirlerinin çalışma randımanlarını göstermek gibi muhtelif faydalar temin edecektir.

4— Bu yıldan itibaren kazalarla nahiyelerin umumî çalışma dereceleriyle idare âmirlerinin idare ve İlmî kabiliyet ve müktesebatları ve muhitlerinde meydana getirdikleri yenilikleri ve yaptıkları eserleri Vekâletçe tesbit edilecek ve bu tesbitte vali ve kaymakamların teftiş raporlariyle ahvali umumiye raporları ve mülkiye müfettişlerinin teftiş lâyhaları esas tutulacaktır. Bu itibarla gerek mülkiye müfettişlerinin teftişlerinde ve gerekse vali ve kaymakamların senelik devir ve teftişlerinde teftiş ettikleri idare âmirinin umumî idaresini gözden geçirmekle beraber şahsî çalışma derece ve kudretini ve kazalarda (vilâyet idaresi kanununun kaymakamların vazifeleri adlı 43 üncü maddeden itibaren başlayan) dördüncü faslının ve nahiyelerde de (nahiye müdürlerinin vazifelerini gösteren)

aynı kanunun beşinci faslının tatbik derecesini ve teftiş edilen idare âmirinin orada bulunduğu zaman içinde yaptığı yeniliklerle meydana getirdiği eserleri de tetkik ederek raporlarında tafsilen bildirmeleri ve yapılması yurd için faydalı olacak işleri de teftiş olunan mahallin idare âmirine anlatmakla beraber raporlara da ilâve eylemeğe ihtimam buyurmaları.

5— Çok büyük faydalar temin edeceği düşünülen yukarıda yazılı esasların hassasiyetle yapılmasını ehemmiyetle rica ederim.

6— Gereği için valiliklerle mülkiye müfettişliklerine ve bilgi olmak üzere de Umumî müfettişliklere, Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

Öz :

«Suudi Arabistan Hükümeti»
unvanının değiştirilmesi H.

Sayı: 3857

1— Evvelce (Necid ve mülhakatı hükümeti) şeklinde iken 1932 tarihinde (Suudî Arabistan hükümeti) şeklinde değiştirilmiş olan Suudî Arap memleketi ve Kırallığı unvan ve elkabının:

(Elmemleketül Arabiyet Essuudiye - Suudî Arap memleketi) ve (Melik Elmemleket Elârabiyet Essuudiye - Suudî Arap memleketi Kırallığı) suretinde tesbit edilmiş olduğu Cidde Maslahatgüzarlığımızdan bildirilmiştir. Tebliğ olunur.

2— Bütün vilâyetlere, U. Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

ÖZ:

Valilerin Evkaf işleriyle yakından alâkalanmaları H.

Sayı: 3858

1— Ecdat yadigârı olarak memleketimizin her tarafına serpilmiş olan evkaf abide ve anıtlarının bakımı ve kayrılması işinde valilerin yakından alâkadar olarak millî birer sembol olan kıymetli eserlerin muhafaza ve idamesi için idari bir nazarla ve başkaca tesbit edilecek şekil ve suretlerle evkaf işlerine gerekli alâkanın gösterilmesine dair Evkaf Umum Müdürlüğünden alınan yazının bir örneği iliştilerle gönderildi.

Münderecatına göre istenilen şekilde gayret ve alâkanın gösterilmesini tamimen rica ederim.

2— Bütün vilâyetlere ve Umumî Müfettişliklere yazılmıştır.

18/8/1936

Vakıflar Umum Müdürlüğünün 24 Haziran 1936 gün ve 18736/22 sayılı tezkeresi suretidir

Ecdat yadigârı olarak memleketin her yanına serpilmiş abide ve kıymetli anıtların bakımı ve kayrılması işlerini başta Büyük Liderimiz olduğu halde Cumhuriyet hükümetinin verdiği ehemmiyete karşı bu hususta üzerine göksel fakat ağır bir ödev almış olan müdüriyetimiz de bütün kudretler çalışmaktan geri kalmamaktadır.

Ancak, her biri birer millî sembol ve şerefli birer sancak mahiyetinde olan bu kıymetli eserlerin hepsinin birden tamiratına ve bozulmuş kısımlarının tadilatına yetişmeğe eldeki bütçemiz asla müsait değildir.

Her biri uzun yıllar ve engin varlıklar içinde vücuda getirilmiş, fakat muhtelif sebep ve tesirlerle hırpalanmış olan abidattan bugün yalnız birinin hakkile onanılması

bütçemizin hayrat tamiratı tahsisatının sarfile kabil olabilecektir.

Vazifemiz arasında (abidat) meselesi çok önemli bir mevki tutmakla beraber yegâne vazife de değildir. Vakıflar Umum Müdürlüğünün daha başkaca hayli kutsal vazifeleri de vardır. Abidelerin ilk mevzuu olarak seçilmesi bugün bu mevzuun hükümetimizce ilk safta sayılan işlerden telâkki edilmiş olmasındandır.

Bütün bu vazifelerin defaten olmasa bile hiç olmazsa muntazam bir program tatbikile muayyen seneler zarfında lâıyıklı cevaplar verilebilmek için bir yandan - burada izahına lüzum görülmeyen sebeplerden dolayı - senelerdenberi açık veren evkaf bütçesinin müvazenelendirmek, diğer yandan da işleri en salim yolda ve en verimli düzende yürütmek gerekli görülmüştür.

936 senesi bütçesinin tanziminde hayale ve hataya kapılmamaya çok dikkat edilmiş olmakla beraber, mahiyetlerindeki - fevkalâdelikler hasebile âbidata bütçe varidatı çerçevesinin fevkinde bir yardım edilebilmek üzere (200) bin liralık bir istikraza başvurulmak zarurî görülmüştür. Böyle bir ikinci istikraz müsaadesi de hademei hayrat denilen imam, müezzin gibi fukaradan sayılacak evkaf mensublarının ötedenberi verilmeye verilmeye birikmiş olan aylıklarının tesviyesi için alınmıştır ki bu da (150) bin liralık bir istikraz olacaktır.

Cumhuriyet hükümetinin bütün memur ve müstahdemleri muntazam istihkaklarını alırlarken (Hademei hayrat) ın mahrum kalmaları doğru olamaz.

Zaruretler sevkile yapılacak bu istikrazların ödeme ağırlıkları gelecek sene bütçelerine katılacağı keyfiyeti göz önüne getirilmekle bütçe tevziini için esasen ittihazı muktazi olan tedbirlerin derecei lüzumu bir kat daha canlanır.

İttihazı muktazi tedbirlerin başında idarî ve malî mürakabe gelmektedir. Murakabenin memurlarla Umum Müdürlük arasındaki cephesi günden güne kuvvetlendirir-

liyor. Burada arzedilmek istenilen murakabenin memurlarla Valiler arasındaki cephesidir.

Vilâyetler İdaresi Kanunu ne vakıf işlerini, ne de vakıf memurlarını başka iş memurlardan hiç farklı tutmadığı halde, her nedense, bunun her yerde, böyle ceryan, etmediğini arada sırada hadisat gösteriyor. Kanaatimizce; Evkaf için en büyük fayda temin edecek cihet Vali ve Kaymakamların Evkaf işlerinde gösterecekleri canlı alâka ile hasıl olacaktır. Müdür ve memurlarımızın daima bu alâkayı uyandıracak ve bir devlet idaresini temsil eden Valilerin evkaf üzerine sempatilerini çekecek yolda hareket etmeleri hakkında tebligatta bulunmaktan geri durulmamaktadır. Valilerle temas ederek mahallerinde yapılacak veya onların mütalaa ve imzaları ile Evkaf Müdürlüğe yazılacak bir takım işlerin her nazılsa Evkaf Müdür ve memurları üzerinde kaldığı ve muamelelerin kanallarını şaşırıldığı görülmektedir ki evkaf işlerinin Vilâyetlerde ikinci derecede imiş gibi birer mahiyet almalarında bu da oldukça mühim bir amil teşkil etmektedir.

Evkaf işleri üzerine affolunacak idari bir nazar ve bu hususta idare âmiri sıfatı ile yürütülecek bir mütalea müfid ve musib olabilmek için Evkaf hizmetlerinin belediye ve muhasebei hususiye vazifeleri gibi mahallî değil Türkiye çerçevesindeki vakıfların şahsiyeti maneviyesine kadar şumullü ve müessir bulunduğu nazarı dikkate alınarak yürütülmüş olmalıdır. Varidatını vergi teşkil eden bütçelerin zaruret halinde rusum miktarını tezyid ile kapatılmasına mukabil, Evkafın böyle bir salahiyetten mahrumiyeti de başlı başına müessir âmillerdendir.

Kısaca denilebilir ki evkaf Umum Müdürlüğünün bir elinde çok mukaddes vazifelerde ünlü âbideler, öteki elinde de varidatının kaynağını teşkil eden ve yurdun her yerine dağılmış olan ekserisi kıymetten düşmüş mülkler bulunuyor. Vilâyetlerin bir kaçından başkası, yüzlerce vakıf emlâk ve arazisi bulunmasına rağmen masrafını çıkaramıyor. Varlık içinde yokluk çekiliyor dense yeridir.

Böyle Umumî vaziyette bir İslâhat faaliyeti tasavvur edilirse, hem bir zaman meselesi ve hem de milyonlarla başarılabilir bir devlet meselesi olduğunun kabulünde şüphe yoktur. Sırf İdare âmirlerinin himmetlerde her yerde tebellür ettirilecek küçük küçük faydalı işler birleşik bir tarzda ve kül halinde bizi şanlı âbidelerimize lâıyk oldukları benlikleri yeniden verecek gayeye ulaştıracak adımlar mahiyetinde görülebilir.

Mülhakatta Valilerin üzerine el koyacakları Evkaf işleri hangileridir? Bunları burada arzı zait görüyorum. Yüksek vekâletleri vasıtasile veya doğrudan doğruya icabına göre kendilerine başkaca arzolanacaktır. Yüksek muzaharetinize sığınarak yukarıki yazılarımla istirham ettiğim cihet, Cumhuriyet İdaresinin kazandığı yeni bir dahilî siyaset inkılâbı başlangıcı vesilesile kıymetli İdare âmirlerimize vereceğiniz mümtaz direktifler arasında evkaf umurile yakından alâkadar olmaları hususunun da katılmasına lütfunuzu derin saygı ile dilemekten ibarettir.

Öz :

Mütekaidini askeriye takvimleri H.

Sayı : 4128.

1— Umum mütekaidini askeriye cemiyeti tarafından her sene olduğu gibi bu yılda çıkarılacak olan ve bu cemiyetin başlıca gelir kaynağını teşkil eden duvar takvimlerde cep muhtıralarının resmî daire ve müesseselerce tercihan satın alınması Başvekâlet yüksek makamının 29-8-936 gün ve 6/3028 sayılı yazılarıyla emir buyrulmuş olduğu tamamen tebliğ olunur.

2— Vilâyetlere, Umumî Müfettişliklere ve vekâlet dairelerine yazılmıştır.

7/9/936

Ş. II.

Öz :

Türk bayrağı hakkında

Sayı : 4133.

1— Türk Bayrağı hakkında neşredilen 2294 sayılı kanuna bağlı numune altındaki cetvelde ayın iç ve dış daireleri arasında açıklığı gösteren (C) emsali (0,625) olmayıp (0,0625) tir. Bu husus resmî gazetenin 3348 sayılı nüshasile neşredilmiştir. Keyfiyet tamimen bildirilir.

2— Bilgi için bütün Vilâyetlere, Umumî Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine ve cevaben de Manisa ve Erzurum Vilâyetlerine yazılmıştır.

7/9/936

Öz :

Memleketimizde yetiştirilecek
Okaliptüs ağacı H.

Sayı : 4035/4134

1— Günden güne inkişafına çalışılan Maadin işletme faaliyetinin direk ihtiyacını en müsait şekilde karşılamak için Madenlerde kullanılması çok iyi netice veren Okaliptüs ağacının yetiştirilmesi lüzumuna dair İktisat Vekâletinin Başvekâlet yüksek makamından gönderilen 25/6/936 gün ve 2503 sayılı yazısı ve ilişiğinin birer örneği ekli olarak yollandı.

Gerek maden işletme ihtiyacı ve gerekse İktisadî inkişaf noktasından ehemmiyeti olan bu işin başarılması yolunda, Ziraat vekâletince tesbit edilecek mıntakalarda okaliptüs yetiştirme usullerinin talim ve temini için gereken alâka ve müzaheretin gösterilmesini ve faaliyet neticelerinin bildirilmesini ehemmiyetle dilerim.

2— Gereği için bütün vilâyetlere ve Umumî müfettiş-

liklere ve bilgi için de Teftiş Heyeti Reisliğine ve Mahallî İdareler U. Müdürlüğüne yazılmıştır.

7/9/936

Etüdler

Umumî Mülâhazalar:

İklimi Eucalyptüslerin hepsinin menşei Avustralya ve Tesmanya olup neşvünema bulabilmeleri için oldukça sıcak bir iklime, bol miktarda güneş ziyasına ihtiyaçları vardır. Kış mevsimleri de oldukça mutedil olmalıdır. 5 dereceden aşağı olan soğuklar eucalyptüsler için zararlıdır. Mamafih bazı mutahassıslar eucalyptüs urniğeranın -12 santigrattan aşağı soğuklara mütehammil olduğunu kaydetmektedirler.

Garğanta, eucalyptüsler için iyi bir bölge olmayıp her kış mevsiminde derececi hararetin ekseriya 7 ye kadar düşmesi bu ağaçlara tesir icra etmektedir.

Eucalyptüsler münhasıran toprağı oldukça zengin, alçak bölgelerde neşvünema bulmaktadırlar.

Eucalyptüslerin inkişafı için müsait olan derececi hararet hadleri şunlardır.

Azamî 39° - ,41°

Asgarî 2° - ,3°

Bu ağaçlar fazla kuraklığa mütehammil ise de havanın rutubet derecesi mutavassıt olan ve asgarî 500 mm. yağmur düşen bölgelerde daha iyi yetişmektedir.

Arazi : Eucalyptüslerin yetişmesi için toprağın çok zengin olması lâzım geldiği zannedilmekte ise de, eucalyptüsler orta zenginlikteki topraklardan çok hoşlanırlar. Eucalyptüsler şistlerde ve ne de killi topraklarda neş-

vünema bulamazlar. Umumiyetle granitli ve silisli arazi bu ağaçlara iyi gelmektedir. Derin ve gevşek topraklardan hoşlanırlar. Eucalyptüsler deniz kenarındaki mıntikalarda da yetişmekte ise de tuzlu arazi bu ağaçların inkişafına manidir. Cinsleri: : Birçok cinsler mevcut ise de biz yalnız en ehemmiyetli olan şu iki tipten bahsedeceğiz.

Eucalyptüs rostratanın kökü amudi şeklinde «Privotant» olup derin topraklardan hoşlanırlar. Bu cinsten olan Eucalyptüsler bu nevi topraklarda fevkalâde inkişaf ederler, bir sene de 4 M. ve 11-12 senede 13-14 metre irtifaa kadar yükselirler. Rostratar ağacı sert ve öz kısmı kırmızı olan güzel bir ağaçtır: mamafih bu ağacın yarılmağa dazla istidadı olması bir mahzurdur.

Globulus. Rostrataya nazaran daha nazik ve daha fazla neşvünema bulmaktadır. Kökleri ufki «tranant» olduğundan nisbeten daha az derinlikteki topraklarda yetişmektedir. Bataklık olan arazide de yetişmektedirler Ve az bir zamanda bataklıkları kuruturlar. Ağacın rengi açık kurşunî olduğundan rostratanın ağacına nazaran daha az güzeldir. Mamafih daha sert ve daha az yarılmaktadır.

Neşvünema: Eucalyptüslerin senelik vasati büyüme derecesi iklim ve arazi şartlarının az veya çok müsait olmasına nazaran pek mütehavvildir.

Eucalyptüslerin neşvüneması için normal şerait arzeden bölgelerde, bir ağacın senelik vasati büyüme miktarı irtifaa 0,80 m. ve kurturca 0,013 m. kabul edilebilir. Buna nazaran hektar başına 2000 ağacı bulunan bir fidanlığın, tabii azalma neticesinde, mezkûr hektar başına olan ağaç kesafeti 1800 e düşecektir. Bu miktar ağacın hami her sene 10 m artacaktır. Bu eucolyptüs fidanlığından 12 senede bir kat'iyat yapılırsa hektar başına 120 m. 3 ağaç elde edilecektir.

Mamafih bu 120 m. 3 ağacın hepsi ocaklarda kullanılmaz. Çünkü hepsi yuvarlak «röndin» değildir. Ağaç hacminin azamî olarak 60 % 1 röndin olur. Mütebakisi ocaklar için kama imalinde veyahut mahrukat olarak kullanılır.

Binaenaleyh hektar başına bizi alâkadar eden randıman 72 m. 3 olur.

Ağaç dikilecek olan sahanın mesahası: her sene 60,000 m,3 ağaç elde etmek matlup olursa her sene:

60.000 - 833,33 Ha. lık bir sahanın işletilmesi icap eder, Kat'iyat her 12 senede bir yapılır ve eucalyptüs olmasının senelerce devam etmesi arzu olunursa:

833, H 33 X 12 = 10.000 H. lık bir sahanın işletilmesi icap eder, bazı nikbin mutahassıslar, iklim ve arazi şartları müsait olduğu takdirde yukarıdaki ağaç istihsalini az bulmakta ve hektar başına senelik ağaç artma miktarını 94 m. 3 ne kadar çıkarmaktadırlar. Bu miktar bizim iklimimize göre pek fazladır. Bazı mutahassıslar eucalyptüslerin 8 senede bir kesileceğini kabul etmektedir.

I - Neticeden elde edileceği tahmin olunan 72 m. 3 ağacın yetişmesi için 8 sene kâfi geldiği takdirde, ekilecek olan saha:

833 H, 33 X 8 = 6, Ha 666 ya iner.

Bu sene tahminler pek nikbinane olup, garğantadaki eucalyptüs ormanlarından elde edilen neticelerin çok üstündedir. Meselâ Portekizde eucalyptüslerin yetişmesi için iklim çok müsait ise de hektar başına ve senede yukarda söylediğimiz 10 m 3 ten fazla ağaç elde edilmediğine kaniiz.

Hektar başına ağaç adedi; Hektar başına ağaç kesafetinin 1800 olduğunu söylemiştik. (Bidayette 2000) bu rakamı tamamen normal ve kabule şayan bulmaktayız. Toprak çok iyi olduğu takdirde çok yüksek ve dik sakların vücut bulması için bu kesafet 2.500 e çıkarılabilir. Toprak çok fena olduğu takdirde bu kesafet 12-1500 e de indirilebilir. Eucalyptüs ormanının aynı bir bölmesinde yapılan ikinci katıyattan hektar başına daha fazla ağaç elde edileceği unutulmamalıdır. Çünkü birinci kat'iyat tan sonra ağaç kütükleri çok miktarda filiz vereceklerdir. Katıyattan sonra ağaç kütüklerine iyi bakılır ve seyrekleştirilirse, gelecek kat'iyat için daha fazla ağaç yetiştirilmiş olur; iş-

te bu sebepten dolayı hektar başına olan ağaç kesafetinin çok fazla olmamasını tavsiye ederiz.

Tali mahsulât: Ağaç hacminin hepsinden rondin elde edilemez. Ağaç hacminin takriben 40 %I artık olarak kalacaktır. Bu artıkların bir kısmından ocaklarda «kama» olarak istifade edilir. Mütebakisi ise ya yakılır veyahut kömür imalinde kullanılır.

Eucalyptüs ağacının elyafı çok kısa olduğundan bu ağacın kâğıt hamuru «pâte à papier» imalinde kullanılması, bizimi bildiğimize göre iyi netice vermemiştir.

Odun kömürü, birçok sistemleri mevcut olan kapalı ve madenî fırınlarda İktisadî bir şekilde elde edilmektedir. Bizim kullanmakta olduğumuz Mağnien fırınlar bilhassa tavsiyeye şayandır.

Eucalyptüs kömürü iyidir. Meşe kömürüne nazaran daha hafif ise de pazarlarda umumiyetle iyi bir rağbet görmektedir. Bilhassa Gazoğene motorlarının ısıtılması için çok iyidir.

Eucalyptüs Goobulus'un yaprakları takdir edilerek bir yağ esansı elde edilmekte olup, bunun kıymeti terkibindeki «Cineol» miktarına göre değişmektedir. Tartısı 1000 kilo olan genç yapraklardan Gorgantada 10 Kg. essence elde edilmiştir.

Essence miktarı mevkie göre değişmektedir.

Eucalyptüs rostrata. Takdir neticesinde hiçbir tecimsel mahsul vermemektedir. Buna mukabil bu eucalyptüsten elde edilen kömür Globulusun kömürüne nazaran çok iyidir.

Eucalyptüslerle tescir:

Fidanlıklar: Toprağı iyi sulanması kolay ve mahfuz bölgelerde tesis olunmalıdır. Bir hektar sahasındaki fidanlık, iyi bakıldığı takdirde 400.000 fidan yetiştirebilir. Binaenaleyh 200 Ha. mesahasındaki bir fidanlık fidan kesafeti Ha. başına 2000 olmak üzere tescir edilebilir.

Orman korucularında devamlı bir ihtimam talep olunmalıdır. Bir hektar sahasındaki fidanlığın tesis ve idamesi için aşağıdaki işlerin yapılması lâzımdır.

Yalnız birinci sene zarfından: Toprağın sürülmesi ve ağaç ekilmesine elverişli bir hale getirilmesi için: 60-65 işçi yevmiyesi lâzımdır.

Her sene yapılması lâzım gelen işler:

«Semis» ekim fidanlarının yerinin değiştirilmesi «repiguage» toprağının ikinci defa çapalanması «Binağ» mızır otların ayıklanması «sarchage» sulama «arrosage»

İşçi yevmiyesi,

-Kadın ve çocuk yevmiyesi lâzımdır.

Malzeme: 10 santimetrelik 400.000 tane kodet veyahut daha iyisi yetmiş, domates vesaire müstamel konserve kutularının satın alınması lâzımdır.

Hektar başına: Köklerin çıkarılması «Desouchage» ve arazinin ekim için elverişli bir hale getirilmesi «defrichement» 500 işçi lâzımdır.

Arazinin satha sürülmesi için 4-5 günlük zamana ve 2 ilâ 3 katına ihtiyaç vardır. Arazinin sertliğine tabidir). Ağaç yerlerinin tesbiti - ağaç çukurlarının açılması...

Fidanlıklarda yapılacak temizlik : fidanlıkların tesisinden itibaren 2 veyahut 3 senelik bir zaman geçinceye kadar, fidanlık sahalarının temizliğine devam edilmesi tavsiye olunur. Ağaçlar arasındaki toprakların sathen sürülmesiyle, faideli bir surette yapılan bu temizleme ameliyesinde hektar başına :

1 İşçi ve 2 katıra ve 3 günlük bir zamana ihtiyaç vardır. Bu temizleme ameliyesinin, genç ağaçların büyümesine çok faidesi vardır.

İşletme : ağaçların kesilmesi. - Ağaçların yontulması.

Eucalyptüs ormanlarının işletilmesi imkân olduğu takdirde mukavele ile yapılmalıdır.

Ağaçların balta ile kesilmesi : (40 - 50 ağaç)

Ağaçların dip kütürları 22 - 25 cm. olmak üzere

Dalların kesilmesi (Balta ve bağcı ile) :

Bu ameliye ağaçların vaziyetine göre değişir. Vasati olarak 25 - 30 ağacın dalları kesilir.

Yaprakların yakılması : Bu ameliyede ağaçların vaziyetine göre değişir. Takriben 1/2 Ha. lık sahada bulunan ağaçların yaprakları yakılabilir.

Bir günde yapılan vasati iş miktarı:

Ağaçların yontulması : (Destere ile) :

Rondins : 50 dane

Oueues : 200 »

Yakmak için odun : 7 - 8 stere

Dal demetleri : 100 demet

Ağaç kömürü : (Mağnien furunlarile)

350 ilâ 450 kğs.

Ormanların hüsnü idaresi : Ormanların hüsnü idaresi için yapılacak işler pek çok değildir. Bu işlerin en mühimini filizleri seyrekleştirme ameliyesidir. Buna «depressake» tabir olunur ve filizlenmenin az veyahut çok olmasına göre. Ağaç kesilmeden 2 ilâ 4 sene sonra yapılır «deyaç vardır. Mamafih bu taktirde ikinci bir «depreddage» ameliyesinin yapılmasına ihtiyaç hasıl olmasından korkulabilir.

Bu ameliyede hektar başına 20 işçi yevmiyesi isabet eder. Elde edilen dal demetleri ve ince ağaç parçaları ancak alât ve edevat sapları imâlinde kullanılmakta veyahut yakılmaktadır. Başka bir şekilde bunlardan istifade edilememektedir.

Sahası bahsettiğimiz büyüklükte olan bir Eucalyptüs ormanı mütemadi bir şekilde tesis olunmamalıdır. Eucalyptüs ormanı yangının sirayetine mani olacak ve muntazam yollarla parsellere ayrılmalıdır. Ormanların işletilmesinden ziyade bunların nezaret edilmesine ehemmiyet verilmelidir. Yangının sirayetine mani olmak için te-

sis olunacak yolların genişliği vaziyete göre değişir. (Vasati olarak 30 - 40 M. arasındadır) ve bunların hüsnü idamesi için fazla olarak hektar başına 35 işçi yevmiyesine lüzum vardır. Bu yolların senelik idare masrafı olarak hektar başına 2 işçi yevmiyesinin verilmesi lâzımdır.

Suret

Yüksek Başvekâlete

No : 2503

Memleketimizde günden güne inkişafına çalışılan maden işletme faaliyetinin direk ihtiyacı noktasından en müsait şekilde karşılanması düşünülmektedir.

Madenlerden kullanılması çok iyi netice veren okalıptüs ağacının yetiştirilmesi için müsait şartların Antalya havalisinin şimal kenarlarında mevcut olduğu haber alınmıştır. Bu mntıkada okalıptüs ormanı yetiştirilip yetiştirilmeyeceği Ziraat Vekâletinden ve ayrıca da Antalya valiliğinden sorulmuştur.

Ziraat Vekâletinden alınan cevapta, cenup mntıkalarındaki vilâyetlerimizin birçok yerlerinde okalıptüs ağacından meşcereler yapılacak sahalar bulunduğu gibi Antalya vilâyetinin kırk göz mntıkasının ve daha birçok yerlerin okalıptüs ağacı yetiştirmeğe müsait olduğu bildirilmiştir.

Antalya valiliğinden alınan cevapta :

1 — Kırkgöz bataklıkları civarında okalıptüs ormanları yetiştirmeğe müsait geniş arazi bulunduğu,

2 — Antalyanın beş kilometre gün doğusundan denize dökülen ve Düden ırmağı adı verilen bol suyun iki tarafındaki yüzlerce hektar sahipli arazide de okalıptüs ormanları vücuda getirmek kabil olup bu mntıkada dikilecek okalıptüs fidanlarının sair yerlere nazaran daha

çabuk büyüyeceği ve tecessüm edeceği mevcut asarından ve yapılan tecrübelerden anlaşılacağı.

3 — Vilâyetin Antalya, Serik, ve Manavgat kazalarında 10.000 hektara yakın arazi sulanıp buralarda 4000 hektardan fazla çeltik ekilmekte olduğu ve hususî çeltikler hududu dahilinde kabili Ziraat olmayan çorak yerlerde hektarlarca okalıptüs ormanları vücuda getirilebileceği,

4 — Finike kazasında da müteaddit mevzii bataklıklar olup buradaki geniş alanlarda okalıptüs fidanı dikilebileceği bildirilmiştir.

İspanyada bulunan mühim madenleri işleten ve madenlerinin direk ihtiyacını karşılayabilmek için orada geniş mikyasta «Okalıptüs ormanları» tesis eden penaroya şirketinden; M. T. A. Enstitüsü vasıtasile celbedilen teknik izahnamenin Türkçe tercümesi ilişik olarak sunulmuştur.

Memleketimizde okalıptüs ormanlarının yetiştirilmesi bir taraftan madenlerimizin pek muhtaç olduğu direklerin teminine diğer taraftan yetiştirildiği mıntıkanın ticarî ve İktisadî inkişafına yardım edileceği gibi ayrıca da bataklıkların kurutulması suretile sıhhî vaziyetin düzeltilmesine yarayacaktır.

Binaenaleyh her cihetten faideli görülen bu ağaçların memleketimizde bir an evvel yetiştirilmesi hususunun icap edenlere tebliğ buyrulmasını arz ve rica ederim.

25/6/936

Öz :

Askerde bulunanların muhtaç ailelerine yapılacak yardım H.

Sayı : 4166

1 — Askerde bulunanların yardıma muhtaç ailelerine III sayılı Askerlik mükellefiyeti kanununun 71 inci mad-

desine göre muavenet yapılması hususunda bazı belediyelerin bütçelerinin tahammülü olmadığından ve bütçenin tahammülü nisbetinde yapılacak yardımlarda da belediye hududu dahilinde mukayyet olmıyan yabancılara bu muavenetin teşmil edilemeyeceğinden bahsile red cevabı verilmekte ve şu suretle birçok muhtaç asker ailelerinin perişan ve bakımsız kalmakta oldukları Millî Müdafaa Vekâletinden bildirilmektedir.

III sayılı Askerlik mükellefiyeti kanununun 71 inci maddesindeki sarahata göre yapılacak yardımın belediye bütçelerde hiç bir alâkası olmayıb bir mahalle veya köyde askere alınmamış olanların Askerde bulunanların ailelerine yardım yapacakları yalnız komşu veya köylüleri arasında yapılacak tevziat ve toplama işlerinde ihtiyar heyetlerinin vazifedar oldukları ve bu maddedeki mukim kaydına nazaran yardımın ora nüfusunda kayıtlı olmıyan yabancılara da teşmil edilebileceği anlaşılmaktadır.

Şehir ve kasabalarda muhtarlık teşkilâtının lağvedilerek bu vazifenin de belediyelere verilmiş olduğuna göre bu tevzi ve toplama işinin belediyede ihtiyar heyeti vazifesini yapan teşekkülün nezareti altında ve askerlik mükellefiyeti kanununun 71 inci maddesi göz önünde tutularak mahalle mümessillerine yaptırılarak askerde bulunanların muhtaç ailelerine gereken yardımın temini ve sonunun bildirilmesi tamamen tebliğ olunur.

2 — Gereği için Vilâyetlere ve bilgi olarak Umumi Müfettişliklere yazılmıştır.

8/9/936

Öz :

Hariciye ve Dahiliye Vekâlet
vekillikleri hakkında

Sayı : 4353

1 — Cenevrede Milletler cemiyeti toplantısına gide-

cek olan Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüşdü Arasa Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlunun ve Dahiliye Vekili Şükrü Kayaya da Maarif Vekili Saffet Arıkanın Vekâlet etmelerinin kararlaştırılmış olduğu Başvekalet yüksek makamının 10 - Eylül - 936 gün Hususî Kalem 3124 sayılı buyruklarile bildirilmiştir. Keyfiyet tamimen tebliğ olunur.

2 — Vekâlet Dairelerine ve Umumî Müfettişliklerle Valiliklere yazılmıştır.

8/9/936

Öz :

Ziraat Bankasına olan ve taksite bağlanan borçlarını vadesi içinde vermelerinin borçlulara anlatılması H.

Sayı : 4354

1 — 24/6/935 günlemeç ve 2814 sayılı kanun mucibince taksitlendirilmiş olan zürra borçlarının ilk taksit müddeti gelmiş olduğundan bu taksitleri vadeleri içinde vermelerinin borçluların menfaatleri iktizasından bulunduğu ve aksi halde kanunun beşinci maddesine göre bütün borçlar muacceliyet iktisap etmekle beraber faizleri de banka mevzuatına göre hesap edileceğinden borçluların bu vaziyete düşmemeleri için keyfiyetin İdare âmirleri ve köy ihtiyar heyetleri tarafından köylüye etraflıca anlatılmasına dair olan Ziraat Bankası U. Müdürlüğünün 4/9/936 gün 197 sayılı dilekçesi örneği ilişik olarak gönderilmiştir.

2 — Zürra ve köylünün kalkınması bakımından çok önemli görülen bu işin bütün borçlulara iyice anlatılmasını tamimen dilerim.

3 — Bütün Vilâyetlere ve bilgi olmak üzere Umumî Müfettişliklere yazılmıştır.

22/9/936

**Ziraat Bankası Umum Müdürlüğünün 3/9/936 tarih ve 197
sayılı dilekçesi sureti:**

Mahsul fiatları yüksek iken köylünün ziraî ihtiyaçlarını temin için Bankamızca muhtelif yıllarda yapılan ziraî kredilerin dünya ekonomik buhranı karşısında mahsul hatlarının düşmesi ve birbirini takib eden kuraklık ve saire gibi tabîî arızalar tesirile vaktinde tahsil edilememek yüzünden çiftçinin ödeme güçlerinin hayli sarsılmış olması yüksek Cumhuriyet hükümetimizce esaslı tedbirler almasını icabettirmiş ve bu maksadla 24/6/935 tarihinde meriyet mevkiine girmiş olan 2814 sayılı ziraî borçların taksitlendirme kanunu kabul edilmiştir.

Kanunun amacı 931 yılı sonu envanterine dahil alacaklarımızın uzun vade ve yıllık taksitlere bağlanarak borçlunun ödeme kabiliyetlerine uygun bir şekilde çok az nisbetde faizlerle ve kolaylıkla tahsil ve tasfiye edilmesidir.

Kanunun istihdaf ettiği bu gayenin tahakkuk edebilmesini ve borçlunun bu haklardan tamamen istifade eylebilmesini temin için müessesemiz büyük fedakârlık ihtiyar ederek temmuz 936 ayına kadar kanun hükümlerine tâbi alacaklarımızın yirmi milyona yakın bir kısmını (% 97 sini) taksit senedlerine bağlamağa muvaffak olmuştur. Ve yapılması gereken işlerin birinci devresi bu suretle çok iyi bir sonuca ulaştırılmıştır.

Kanunun beşinci maddesi, bu taksitlendirme işinin devamı için taksitlerin gününde tahsil edilmesini şart kılmakta ve taksitler muayyen vadelerinde tahsil edilmediği takdirde borcun tamamının muacceliyet iktisab edeceğini ve faiz nisbetlerinin de Banka mevzuatına göre hesap edileceği esasını kabul etmektedir. Ve altıncı maddesi ise; Kuraklık ve her hangi fevkalâde bir sebep ile bir kaç taksitin tecili zarurî görülecek hallerde, bunun İcra Vekilleri heyetinin tasvibile kararlaştırılacağını tasrih eylemektedir.

Birçok fedakârlıklar ihtiyarile borçlular lehine olan bu muamelenin hükümsüz kalmaması ve sarfedilen emekler heder edilerek işin borçlu çiftçiler aleyhine bir duruma gitmemesi için vadeleri hulül etmek üzere olan taksitlerin vadeden evvel ve nihayet vadelerinde mutlaka ödenmiş olması zarurîdir.

Bu yıl umumî mahsul vaziyeti iyi ve bereketli bir derecede olduğu gibi fiatlar da memnuniyete şayan bir durumda bulunmaktadır. Bu vaziyet karşısında taksitlerin kolaylıkla ödenmesi mümkün görülüyorsa da köylülerimizin kanun hükümlerini lâyikile anlayamayarak ve her hangi fena bir itiyadla savsaklayarak borç ödemekte gecikmek suretile borçlarına muacceliyet iktisab ettirecekleri ihtimal dahilinde görülmektedir. Buna meydan verilmemesi ve her borçluya kanunun bu kesin hükümleri etraflıca anlatılarak vadeden evvel taksit borçlarını vermeleri ihtimal dahilinde görülmektedir. Buna meydan verir gereken tedbirlerin vaktinde alınması lüzumu teşkilâtımıza ehemmiyetle bildirilmiş olmakla beraber işin daha şumullü ve önemli bir tarzda takibi bir zaruret halinde bulunmaktadır.

Bu itibarla başlangıçtan beri bir yurd ödevi telâkki ettiğimiz bu işde güdülen amacın husulü için, hükümet teşkilâtımızın da azamî muavenetlerini dilemek zaruretini hissetmiş bulunuyoruz.

Vali, Kaymakam, Nahiyeye Müdürleri ve köy ihtiyar heyetleri tarafından kanun hükümlerinin kasaba ve köylerde tensib buyrulacak vasıtalarla ilân edilerek bu kabil borçlulara iyice anlatılmasının ve tahsilât hususunda teşkilâtımıza gösterilmekte olan yardımın bir kat daha artırılmasının tamimden tebliğine ve bu suretle taksitlendirilmiş borçların ilk taksitlerinin vadeden evvel ve nihayet senedlerinde kabul ettikleri vadede mutlaka ödenerek gelecek yıllarda ödenmesi zarurî olan taksitler içinde bir itiyad tesisine velhasıl borcun tamamına muacceliyet verdirilmeyerek kanunun ruh ve maksadının yerine geti-

rilmesine yüksek delâletinizi diler ve neticesinden Bankamıza da malûmat verilmesine emir ve müsaadelerini rica ederiz.

Sonsuz saygılarımızı sunarız.

Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü

Öz :

Nafia Vekâletince istimlâk edilen
mahallerin vergileri H

Savı : 291/147

2871 numaralı kanun ile bina ve arazi vergilerinin Vilâyetler Hususî İdarelerine devri münasebetile Nafia Vekâletinden Maliye Vekâletine yazılıp oradan Vekâletimize gönderilen 6/8/936 tarih ve 11307/9784 numaralı tezkerede: 1 haziran 936 tarih ve 929 sayılı devlet demir yolları istimlâk kanununa tevfikân istimlâk edilen ve atiyen edilecek olan gayri menkullere aid kanunî merasimin ikmâlinden sonra tapu idarelerince hazine namına yapılması lâzım gelen tescil muamelesinin tabi olması iktiza eden şerait. Mezkûr İdarece istimlâk olunan gayri menkûl emvali işgal eylediği tarihi takip eden taksitten itibaren 1833 sayılı arazi vergisi kanununun (Ç) fıkrası mucibince vergiden istisnası icab edeceğine ve vaziyet ve işgal tarihlerinden evvelki zamana aid olarak eski sahihleri namına mutahakkak ve müterakim vergiler hakkında Ziraat Bankasına tevdi olunan istimlâk bedellerinden ve kifayet etmediği takdirde tahsili emval kanunu hükümlerine göre muamele yapılarak istimlâk ve tescil işlerinin tehirden vikayesi talep edilmiş ve bu hususta mukaddema defterdarlıklara yapılmış olan 15141 sayılı tamimin bir sureti gönderilerek bu tebligat dairesinde muamele ifası Maliye Vekâletinin 19/8/936 tarih ve 2167/24497 numaralı yazısında bildirilmiş ve sözü geçen tamimin bir sureti bu kerre

ilişik olarak gönderilmiş olduğundan badema Vilâyetimiz Hususî İdaresince de işbu tebligat dairesinde gereğinin yapılması tamimden tebliğ olunur.

2/9/936

Devlet Demir yolları idaresince 10 haziran 926 tarihli ve 929 numaralı kanun mucibince istimlâk edilip resmen feragileri icra edilmeyen emvali gayri menkulenin mezkûr idarenin işgali tarihine kadar mürur edecek zamana aid müterakim vergilerinin sahibleri namına Ziraat bankasına tevdi edilmiş olan istimlâk bedellerinden nakden mahsub suretile istimlâk bedelinin ademi kifayetine de mütebaki vergi deyninin tahsili emval kanunu mucibince sahibi evvelerinden tahsil edilerek devlet demir yolları idaresi namına senede raptedilmek üzere heman ruhsat tezkerelerinin itası ve mezkûr gayrimenkul emvalin tarihi işgalden sonraki zamana aid vergilerinin de demir yolları idaresinin işletme umurunda istimal eylediği emlâk ve arazi vergiden müstesna bulunduğundan müstesniyat meyanına ithal edilerek eshabı mucibeyi havi tanzim ve idare heyetinin tasdikini havi irsal kılınacak mazbata ile hâzineden istihsal olunacak mezuniyet üzerine mürettebattan terkin edilmesi ve mezkûr idarece atiyen istimlâk edilecek emlâk ve arazi hakkında bu idarede muamele ifası lâzımdır.

Öz :

Vilâyetlerdeki Köy büroları H.

Sayı : 175/45

1 — Mahallî hizmetlerde; mahiyetleri itibarile müşterek vasıf taşıyan Hususî İdarelerle Köyler arasında esaslı farklar yok gibidir. Belediye Kanununun 133 - 148

inci maddeleri; mahallî mahiyeti haiz âmme hizmetlerinin birlik halinde görülmesi ve yürütülmesi için kuvvetli hüküm ve esasları da muhtevîdir.

Bilhassa ihtiyaç çerçevesi çok geniş; nüfus ve imkânları az olan memleketimizde bu hizmetlerden fazla randıman almak ve amaca tez ulaşmak için bu Kanunî müeyyidelerden faydalanarak kuvvetlerde tasarruf yapmak zarureti mutlaktır.

2 — Köy idareleri muamelâtında Devletin Umumî ve daimî murakabesini tesis için bu yıl merkezde kurulan teşkilâtın gelecek yıllarda -birlikler kurulmak suretile - Vilâyetlere de teşmili düşünölmekte ve tetkik edilmekte olduğundan Vilâyetlerin mahallî hizmetlerde iştirak arzeden köy işlerinin şimdiden başlangıç ve tecrübe olarak Hususî İdare kadrolarından ihtiyaca göre ayrılacak birer Büro marifetile takibi faydalı olacaktır.

Gereğine el atılmasını ve alınacak tedbirlerle elde edilecek neticelerin bildirilmesini tamimen rica ederim.

3 — Bütün Vilâyetlere ve Umumî Müfettişliklere yazılmıştır.

14/9/936

Öz :

Müşterek neşriyat tahsisatı H.

Sayı : 176/9

Vilâyet bütçesile Vilâyet dahilindeki Belediye bütçelerine konulan müşterek neşriyat tahsisatının badema doğrudan doğruya Ankarada Belediyeler bankasına gönderilmesi ve keyfiyetin Vilâyetinize bağılı Hususî İdare ve belediyelere tebliğ edilmesi tamimen rica olunur.

1/9/936

Ö z :

Hususî idare memurlarının tedavi masrafları H.

Sayı: 291/142

Memleket dahilindeki Resmî ve Hususî Müessesatı sıhhiyede tedavileri lüzumu fennen sabit olanların tedavi ve yol masraflarının aid oldukları Vekâletçe temin edilmesi memurin kanununun 84 üncü maddesinin D fıkrasında yazılı olduğu ve muvazenei umumiye dahilinde bulunan devlet memurları bundan istifade ettirilmekte bulunduğu halde İdarei Hususiyeye memurlarına da şâmil bulunan bu madde hükmünün birçok Vilâyet Hususî idarelerince tatbik edilmemekte olduğu, bütçelerine bu maksad için tahsisat koymamaları veya gayri kâfi ve pek cüz'î mık- darlara inhisar ettirilmesi delâletile anlaşılmaktadır.

Devlet memuru hukukunu haiz olan Hususî İdare memurlarının Vilâyet bütçelerine tahsisat konmaması yüzünden devlet memurlarının istifade etmekte oldukları kanun hükümlerinden hariç bırakılmaları ve hastalık halinde ihmale uğramaları muvafık görülmemiştir.

Memurin kanununun tarifâtı dairesinde hastalıkları tedaviyi icab ettiren memurların Sıhhat müesseselerinde bakılmalarını temin etmek üzere bütçelerin istitaatı derecesinde ve istihdaf olunan maksadın husulüne yetebilecek miktarda Hususî İdare bütçelerine tahsisat konulması gerekli görülmektedir.

936 Mâli yılında bu husus için tahsisat ayırmamış olan Vilâyetlerin mali sene içinde bu ihtiyaçlarını münakale ile temin eylemelerini ve müteakip yıllarda da bu ihtiyacın ehemmiyetle gözönünde bulundurulmasını hassatan rica ederim.

20/8/936

Sayı : 291/146

Bütçe masrafları H.

2871 sayılı kanunla Hususî İdarelere devredilip Vilâ-

yetlerin 936 yılı bütçelerinde yer alan arazi ve bina vergilerinden bütçe senesi içinde ne miktar ve nisbette tahsilat yapılacağı tatbikattaki yenilik dolayısıyla kestirilemeyeceğinden bu yılın Hususî İdareler için bir tecrübe devresi olarak kabulile tahsilat vaziyetinin ehemmiyetle göz önünde bulundurulması çok gereklidir.

Vilâyetlerin 936 Mali yılma ait bütçelerinden bir kısmı İcra vekilleri heyetince tasdik buyrularak mahallerine tebliğ edilmiş ve diğer kısmının tetkikatı bitirilip Yüksek tasdika sunulmuştur. Bütçe tatbikatının daha fazla gecikmesine meydan verilmemek maksadile bazı Vilâyetlerin gelirlerinde göze çarpan tahmin fazlalıkları bizzarur kabul edilmiş olduğundan tahmin isabetinin tahsilatta gösterilecek gayret ve hassasiyetle teyidi ve mahaza tahsilâtın inkişafına kadar ilk aylarda sarfiyatta imsak gösterilerek muvazenesizlik husule gelmesine meydan verilmemek üzere azamî tasarrufa riayet olunması ve şu suretle muvazenesizlik yüzünden açık husulüne meydan verilmemesi ehemmiyetle ve tamimden rica olunur.

2/9/936

Öz :

% 6 iane hisseleri H.

Sayı : 291/148

Ziraat Bankası Umum müdürlüğünden alınan yazılarda bazı Vilâyet Hususî İdarelerince arazi vergisinden tahakkuk eden % 6 iane hisselerinin bütçeleri tasdik edilmediğinden dolayı verilmediği bildirilmektedir.

Nisbeti 1454 ve zamanı tediyesi 2871 sayılı kanunlarla muayyen olan gerek bu ve gerekse diğer hisselerin aid olduğu dairelere verilmesi için bütçelerin tasdikini beklemeğe lüzum olmadığından bu hisselerin badema her hangi bir sebeble olursa olsun tehir edilmiyerek tayin edilen müddet zarfında aid olduğu yerlere yatırılması ve bu husus için yazılacak tezkere ve irsaliyelerde hisse ayrılan

vergilerden yapılan tahsilat mecmuunun da gösterilmesinin usûl ittihaz edilmesinin icab edenlere tebliği rica olunur.

Öz :

Nafia Vekâletince istimplâk edilen mahallerin vergileri H.

Say : 291/147

2871 numaralı kanun ile bina ve arazi vergilerinin Vilâyetler Hususî İdarelerine devri münasebetile Nafia Vekâletinden Maliye Vekâletine yazılıp oradan Vekâletimize gönderilen 6/3/936 tarih ve 11307/9784 numaralı tezkerede: 1 haziran 936 tarih ve 929 sayılı Devlet Demir yolları istimplâk kanununa tevfikân istimplâk edilen ve atiyen edilecek olan gayri menkullere aid kanunî merasimin ikmâlinden sonra tapu idarelerince hazine namına yapılması lâzım gelen tescil muamelesinin tabi olması iktiza eden şerait, Mezkûr idarece istimplâk olunan gayrimenkul emvali işgal eylediği tarihi takip eden taksitten itibaren 1833 sayılı arazi vergisi kanununun (Ç) fıkrası mucibince vergiden istisnası icab edeceğine ve vaziyet ve işgal tarihlerinden evvelki zamana aid olarak eski sahihleri namına mutahakkak ve müterakim vergiler hakkında Ziraat bankasına tevdi olunan istimplâk bedellerinden ve kifayet etmediği takdirde tahsili emval kanunu hükümlerine göre muamele yapılarak istimplâk ve tescil işlerinin tehirden vikayesi talep edilmiş ve bu hususta mukaddema defterdarlıklara yapılmış olan 15141 sayılı tamimin bir sureti gönderilerek bu tebligat dairesinde muamele ifası Maliye Vekâletinin 19/8/936 tarih ve 2167/24497 numaralı yazısında bildirilmiş ve sözü geçen tamimin bir sureti bu kerre ilişik olarak gönderilmiş olduğundan badema Vilâyetimiz Hususî İdaresince de işbu tebligat dairesinde gereğinin yapılması tamimen tebliğ olunur.

2/9/936

Devlet Demir yolları idaresince 10 haziran 926 tarihli ve 929 numaralı kanun mucibince istimlâk edilip resmen feragileri icra edilmeyen emvali gayri menkulenin mezkûr idarenin işğali tarihine kadar mürur edecek zamana aid müterakim vergilerinin sahihleri namına Ziraat bankasına tevdi edilmiş olan istimlâk bedellerinden nakden mahsub suretile istimlâk bedelinin ademi kifayetine de mütebaki vergi deyninin tahsili emval kanunu mucibince sahibi evvellerinden tahsil edilerek devlet demir yolları idaresi namına senede raptedilmek üzere, heman ruhsat tezkerelerinin itası ve mezkûr gayrimenkul emvalin tarihi işğalden sonraki zamana aid vergilerinin de demir yolları idaresinin işletme umurunda istimâl eylediği emlâk ve arazi vergiden müstesna bulunduğundan müstesniyat meyanına ithal edilerek eshabı mucibeyi havi tanzim ve idare heyetinin tasdikini havi irsal kılınacak mazbata ile hâzineden istihsal olunacak mezuniyet üzerine mürettebattan terkin edilmesi ve mezkûr idarece atiyen istimlâk edilecek emlâk ve arazi hakkında bu idarede muamele ifası lâzımdır.

Öz :

Belediyelerin Belediyeler Bankasındaki iştirak hisseleri H.

Sayı : 349/80

1 — 2301 numaralı Belediyeler Bankası kanununun 5 inci maddesi hükmüne göre bilûmum belediyeler bankası iştirak hissesi namile bütçelerine tahsisat koymağa ve varidatlarından tahsil edilen miktarların % 5 ini bütçe senesi sonuna kadar belediyeler bankasına yollamağa mecburdurlar. İştirak hisselerini muayyen müddet zarfında bankaya göndermeyen belediye reislerde hesap işleri müdürü veya memurlarının % 9 hesabı faiz ödeme-

ge mecbur tutulacakları aynı kanunun hükümleri icabındandır. Binaenaleyh hem belediyelerin ve hem de bankanın müteakbil menfaatleri nazarı dikkate alınarak

A - Belediyelerin bankaya gönderecekleri iştirak hisselerde bankanın belediyelere göndereceği % 10 gümrük payları için (nakli nukut ücreti) verilmemek

B - İştirak hissesini bankaya göndermeyen belediye reislerde hesap işleri müdür veya memurlarının % 9 hesabile faiz ödemelerine mahal kalmamak maksadile belediyeler bankası iştirak hisselerinin % 10 gümrük paylarından mahsubu yapılmak suretile bankaca tevkifi tensib edilmiştir. 93 mali yılı 1 inci üç aylık gümrük payı tevziatına başlanmadan evvel bilumum belediyelerin Belediyeler bankası % 5 iştirak hissesinin gümrük payı tevziatından mahsubu yapılmak suretile bankaca tevkifine muvafakat edildiğine dair belediye meclislerinin tanzim edecekleri muvafakat mazbatalarını vekâlete göndermeleri rica olunur.

2 — Umumî müfettişliklere bütün vilâyetlere yazılmıştır.

Öz :

Yurtdaşığımıza alınanların künyelerine verilecek şerh H.

Sayı : 10619/2518

Memleketimize gelen muhacir ve mültecilerden yurtdaşığımıza alınanların nüfus kütüklerimize tescilleri sırasında bazı nüfus idarelerince yurdumuza geldikleri tarih ve vatandaşlığımıza alınmasına dair olan müracaat arzualde yüksek vekiller heyetinin karar tarih ve numaralarının künyelerine işaret edilmediği teftiş lâyhalarının tetkikinden anlaşılmalıdır.

Muhacirlerin hicret ve müracaat tarihlerinin adları hizasına yazılması askerlik kanununun bazı maddelerini

tadil eden 20/11/935 tarih ve 2850 sayılı kanunun 2 inci maddesinde yazılı muafiyet haklarından istifade edip edemeyeceklerinin ve tabiiyet işlerinin tetkikini kolaylaştırmak itibarile elzem bulunduğundan bu gibi memleketimize gelen muhacir ve mültecilerin geldikleri ve vatandaşlığımıza alınmak üzere verdikleri arzual tarihleriyle vatandaşlığa alınması hakkında Yüksek Vekiller Hey'etince verilen karar tarih ve numarasından bahisle Vilâyet makamından yazılan tahriratın tarih ve numarasının her halde isimleri hizalarına işaret olunmasının usul ittihazı tamimen tebliğ olunur.

İdarî taksimattaki değişiklikler

Kararname tarihi: 5/9/936

No : 12491

Madde 1 — Gebzenin Taşköprü nahiyesi kaldırılarak aynı kaza dahilinde merkezi (Tavşancıl) köyü olmak ve ilişik (1) numaralı cetvelde yazılı 12 köyü ihtiva etmek üzere bu namda yeniden bir nahiye kurulmuştur.

Madde 2 — Yeni kuruluş dolayısıyla Tavşancıl nahiye merkezine uzak kalan ilişik (2) numaralı cetvelde yazılı Dokuz köy İzmit merkez kazasına ve (3) numaralı cetvelde yazılı iki köy de Mollafenarî nahiyesine bağlanmıştır.

Madde 3 — Bu kararnamenin İcrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Gebze kazası dahilinde yeniden kurular. Tavşancıl nahiyesine bağlanan köyler:

(1) No.lı Cetvel

<u>Köyün adı</u>	<u>Köyün adı</u>
Tavşancıl (Nahiye merkezi)	Alihocalar
Şemsettin	Karaali
Naip	Kalburcu
Karayakuplu	Aşağıhereke
Sevindikli	Çerkeşli
Kutluca	Yukarıhereke

İzmit merkez kazasına bağlanan köyleri gösterir

(2) No. 11 cetvel

Belen	Çavuşlu
Dere	Karagüllü
Sipahiler	Osmanlı
Kaşıkçı	Cuma
Himmetli	

Mollafenarî nahiyesine bağlanan köyleri gösterir

(3) No. 11 cetvel

Köyün adı

Karğalı

Duraklı

Kararname tarihi: 5/9/936

No. 12492

1— Tunceli vilâyetine bağlı Mazgirt kazasının Millî köyünde (Kahmut),Ovacık kazasının Merho köyünde (Kalan) ve Bornak köyünde (Havaçor) adlarla anılmak ve ilişik cetvellerde yazılı köyleri ihtiva etmek üzere yeniden üç nahiyeye kurulmuştur.

2— - Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Ovacık kazası içinde yeniden kurulan Havaçor nahiyesine bağlanan köyler

(3) No. 11 cetvel

<u>Köylerin adı:</u>	<u>Eski bağlı bulunduğu merkez</u>
Bornak (Nahiyeye merkezi)	Ovacık kaza merkezi
Derolar	» » »

Köylerin adı :	Eski bağlı bulunduğu merkez
Ziyaret	Ovacık kaza merkezi
Eğripınar	» » »
Bozkıra	» » »
Söğütlü	» » »
Topuzlu	» » »
Hanuşağı	» » »
Nerho	» » »
Kızılviran	» » »
Kızık	» » »
Küredere	» » »
Hüllükuşağı	* » »
Pardı	» » »
Ada	» » »
Karataş	» » »
Bilgeç	Balikan nahiyesinden
Sarı oğlan	» » »
Birdo	» » »

**Ovacık kazası içinde yeniden kurulan Kalan
nahiyesine bağlanan köyler**

No. 2

Köylerin adı:	Eski bağlı bulunduğu merkez
Merho (Nahiye merkezi)	Ovacık kaza merkezi
Birman	» » »
Kızılçayır	»» » »
Tahtan	» » »
Keçel mezraası	» » »
Müdrük	» » »
Ariği	» » »
Kirğat	» » »
Bodik	» » »

Köylerin adı:	Eski bağlı bulunduğu merkez
Han	Ovacık kaza merkezi
Akpanos	» » »
Hotar	» » »
Dikenli	» » »
Maraş	» » »
Büyükköy	» » »
Varoş	» » »
Kavaklı	» » »
İhsor	Germil nahiyesinden
Zağge	» » »

Mazgirt kazası içinde yeniden kurulan Kahmut nahiyesine bağlı köyler
No. 1

Köylerin adı:	Eski bağlı bulunduğu merkez
Millî (Nahiye merkezi)	Pah nahiyesi
Cindomezraası	» »
Şehir	» »
Keşişan	» »
Noşat	» »
Sahsik	» »
Derhâk	» »
Uzuntarla	» »
Seyithan	» »
Hozmelek	» »
Gevrek	» »
Mir	» »
Ariki	» »
Hersi	» »
Kirenko	» »
Çat	» »

Köylerin adı:	Eski bağlı bulunduğu merkez
Deralıyan	Pah nahiyesi
Keçizeken	» »
Aşağıyukarıbor	» »
Kanasor	» »
Deşt	» »
Beruh	» »
Ağdat	» »
Kemer	» »
Ohni	» »
Arçık	» »
Tahtbor	» »
Vonariç	» »
Pilvenk	» »
Tülük	» »
Siliç	» »
Poter	Germil nahiyesi
Kafat	» »

Kararname tarihi: 5/9/936

No. 12489

Madde 1 — Van vilâyetinin Gevaş kazasına bağlı Mukus nahiyesi bu kaza ve vilâyetten alınarak, bütün köyleriyle birlikte, Siirt vilâyetinin Pervari kazasına bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Kararname tarihi: 5/9/936

No. 12490

Madde 1 — Hozat kazasına bağlı Germil nahiyesi bu

kazadan alınarak bütün köylerde birlikte Ovacık kazasına bağlanmış ve adı da Demir olarak değiştirilmiştir.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Kararname tarihi: 15/9/936

Sayı: 12538

1— Diyarbekir vilâyetinin Eğil kazasına bağlı Güleman köyü bu kaza ve vilâyetten alınarak Elâzizin Ergani madeni kazasına bağlanmıştır.

2— Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Tekaüt muamelesi bitenler

**1/8/936 dan 1/9/936 ya kadar İç Bakanlıkça işi biten emekli,
öksüz ve dullar maaşı tahsis listesi**

Nevşehir kaymakamı Necip Yılmaz	Tekaüt
Mes'udiye nüfus memurluğundan mütekait Hüsnü	Eytam
Haseki hastanesi kâtibi İbrahim Etem	Tekaüt
Mahmutbey nahiyesi kâtibi Ahmet Tevfik	»
Manisa valisi Murat Germen	Eytam
Kestep nahiyesi müdürü Yahya	Tekaüt
Yağmurdere nahiyesi müdürü Abdullah	Eytam
Kovacık nahiyesi nüfus memuru Hakkı	»
Adapazarı nüfus memurluğundan mütekait Ömer Hilmi	»
Aydın vilâyeti evrak memuru Nezir Dikmen	»
Dalaman nahiyesi müdürü Mustafa Korkut	Tekaüt
İstanbul belediyesi köprü sarrafı Haşim	»
Kadıköy B. Ş. Temizlik işleri kâtibi Hasan Şükrü Tuğra	»
Bingöl Vilâyeti Hususî Muhasebe Müdürü Hamdi Coşgun	»
Kiği Hususî Muhasebe memurluğundan mütekait Munis	Eytam
İstanbul belediyesi sular korucusu Yusuf Ziya	Tekaüt
Mülkiye Müfettişi Gani Özbay	Eytam
Hacıköy nahiyesi müdürü Muhsin	»
Rumelifeneri nahiyesi eski müdürü Şevket Sertyalçın	Tekaüt
Kebanmadeni tahrirat kâtibi Zeki Sezer	Eytam
Şebinkarahisar tahrirat kâtibi Hüsnü Özalp	Tekaüt

—————

Aramızdan ayrılanlar

Ordu Valisi H. Hayri Sırtıkızıl'ı da kaybettik.

H. Hayri Sırtıkızıl Harbiye mezunu olup 7/Eylül/923 tarihinde sani mülâzımlikle orduya iştirak etmiştir.

Rütbesi yüzbaşılığa kadar çıkmış ve tekaüt edildikten sonra idare hizmetine girmiştir,

341 de Diyadin, 929 da Iğdır, 931 de Çal, 933 te Vize, aynı yılda Fatsa kaymakamlıklarında bulunmuş ve 936 yılında Ordu Valiliğine terfi etmiştir.

16/8/936 gününde ansızın ölmesi derin bir teessür uyandırmıştır.

Meslek arkadaşlarına ve kederli ailesine acılarımızı bildiririz.

Gayr Resmî kısım

Belediyelerin Kültürel Faaliyetleri

Felemenk Kültür Bakanlığı Genel Sekreteri Profesör Dr. G. A. Van Pollje tarafından Şehir ve Mahallî idareler Altıncı beynelmilel kongresi için hazırlanan ve bütün raporların hulâsası ve tahlili mahiyetinde olan umumî raporu ehemmiyetine binaen naklediyoruz:

Yirminci asrın ilk sülüsünde devlet sırf Constitutonnel devreyi aşarak umumun refahını temine gayret eden bir teşekkül halini alırken Kommün de yavaş yavaş her gün biraz daha göze batacak şekilde kültürel bir rol oynamaya başlıyordu.

Diğer bir tâbirle Devlet ile Kommünler arasında faaliyet tevezzüü sabit değildir. Arada muntazam bir kayma hâdisesi vukubulmaktadır. Vaktile Kommünün faaliyet sahasına dahil olan birçok meselelerle şimdi bizzat devlet meşgul olmakta, Kommün ise evvelce az alâkadar olduğu veya hiç alâkadar olmadığı sahalarda kendine yeni faaliyet şekilleri bulmakta ve bu yeni sahalarda büyük bir faaliyet göstererek muntazam ve ahenkli bir surette İçtimaî hayat seviyesini yükseltmeğe gayret etmektedir. Son yirmi beş, otuz sene zarfında Kommünler bilhassa kültürel sahada büyük bir faaliyet göstermişlerdir. Bu çalışma gerek ehemmiyet, gerek kıymet itibarile gün geçtikçe artmaktadır. Denilebilir ki elde edilen neticeler muayyen bir memlekette Kommün siyasetinin umumî seviyesini en vazih bir şekilde gösterebilecek âlâmetlerdir.

Bir kaç senedir görülen bu tekâmülün bugünkü dünya buhranından ne dereceye kadar müteessir olacağını söylemek şimdilik mümkün değildir. İnikasları çok mühim olan bu krizin devamı esnasında nihaî neticelerin ne olacağını kestiremeyiz. Müşahede olunan tahavvülâtın ihmaline imkân olmamakla beraber Kommünlerin faaliyetine müteallik diğer meselelerde olduğu gibi Kommün siyaseti de nazarı itibare alındığı zaman bugünkü varlıktan yavaş yavaş yeni bir vaziyet doğacağı faraziyesine istinad etmek lâzımdır. Zira bugünkü vaziyet de dünün mahsulüdür.

Bugünkü şerait altında millî kültür politikasının her ne kadar hasseten Kommüne ait olduğu kabul ediliyorsa da son yirmi beş, otuz sene zarfında görülen tekâmülün ancak devlet otoritesinin müdahalesile mümkün olabildiğini unutmamak lâzımdır. Bu müdahale bilhassa devletin mektebe devam mecburiyetini ve tahsil şeklini tanzim eden umuma şamil kaideler koymasile müessir bir surette kendini göstermiştir. Umumî fikrî bir tekâmüle tekabül eden nisbeten yüksek bir kültür seviyesi modern devletlerin maarifinde ancak bütün milletin okuyup yazmasile mümkündür^

İşte bu sebepten dolaydır ki bu raporun muharririne Amerikadaki vaziyet Garbi Avrupa kültürünün mümessili sayılan devletlerin vaziyetinden daha fena görünmüştür. Bütün bu garbi Avrupa devletlerinde ilk tahsili tanzim eden ve mecburî kılan umumî, kanunî hükümler vazedilmiştir. Devlet, tasarruf maksadile, sosyal terakkinin bu bellibaşlı unsuruna ilişmediği müddetçe kültürümüzün istikbalinden emin olabiliriz^ İlk tahsil işini millî bir şekilde ele almamış olan Amerika Birleşik Devletlerinde mahallî malî müşkülât ilk tahsile büyük zararlar verecek şekilde neticeler doğurmuştur. Bu gibi sebepler yüzünden, yani lüzumlu tahsisatın yokluğundan mekteplerin altı aydan fazla kapalı kalması kültür için büyük bir tehlikedir.

Modern kommünün kültürel bir kommün olması veya olmak üzere bulunması vakıasına rağmen kommün faaliyetinin heyeti umumiyesinden, bu faaliyetin bir kısmını

teşkil eden «Kültürel siyaset» i gelişigüzel ayırmak mümkün değildir. Maamafih tetkike arzedilen meselelerde diğer. teferruata hâkim olan gayenin kültürel olduğu ve kommünlerin kültürel faaliyetine sahne olacak mükemmel bir saha teşkil ettiği kabul edilebilir.

Fakat bir mukayeseyi imkânsız kılacak mühim müşküllerle karşılaşılacaktır. Evvelâ yukarıda söylediklerimizden anlaşılacağı gibi, doğru bir mukayese yapabilmek için, şehirlerde olduğu kadar şehirlerin haricinde de sosyal tekâmülün seviyesini gösterecek itimada şayan umumî mutalara ihtiyaç vardır. Halkın kültürel seviyesini yükseltmekte âmil olacak musiki ve tiyatro hareketlerinin bu kitlenin ekseriyeti tarafından anlaşılabilmesi ancak bu mutalar sayesinde mümkündür. En iptidai şekillerinden hariç olarak plâstik san'atlar hakkında ciddi bir alâka uyandırmak yine aynı müteşebbislerin eline geçmiş film vasıtasile temsil nevelerini tayin eden de yine bu umumî mutalardır. Kütüphane müdürlerinin elleri altında bir hazine bulundurmak zevkinden maada herkesin okuyabileceği kitapların hangileri olduğunu tayin edebilmek hazzını tatmalarını mümkün kılan yine bu donne'lerdir.

Saniyen, halkın siyasî ve kültürel tekâmülde raporlarda tetkik mevzuu olan kommünlerin kültür siyasetinin muhtelif unsurları arasında müteaddit ve muhtelif münasebetler vardır.

Meselâ film ve kütüphane işlerinde bu tesir ya yoktur veya pek azdır. Buna mukabil tiyatrodaki müzikal, dramatik san'atte pek fazladır.

Meselâ Fransız tiyatrosu inkişafının en yüksek devresini On dördüncü Louis zamanında bulmuştur. Bu inkişaf diğer sarayları da harekete getirmiştir. Hasseten Viyana sarayı Fransa ile rekabet etmiştir. Böylece tiyatro mutlak; hükümdarlığa mühim hizmetler ifa etmiş ve bu eski alış verişten bugün dahi mevcut olan birçok hususî münasebetler doğmuştur. Muhtelif memleketlerin devlet ve kom-

mün tiyatroları arasında görülen bu kadar büyük farklar, mazide mevcut olmuş, birçok eski tehalüflerin neticesidir. Bundan maada, tiyatro ile otorite arasındaki münasebatta geçen asırlar zarfında halk zihniyetinin karakteri meselesi mühim bir rol oynamaktadır. İşte bunun içindir ki İngiliz raporu:

«Amme iktidarları tarafından daha mütekâmil bir faaliyetin ademi mevcudiyeti, birçok şahsî teşebbüslerin de isbat ettiği gibi tiyatronun ihmaline delâlet etmez. Tudor ve ilk Stuart'ler devrinde tiyatro ve musiki temsillerinde organizasyonun hükümdar veya âmme kuvveti tarafından vücade getirilmiş veya bu teşekküllere malî yardımda 'bulunmuş olması mümkündür. Püriten isyanı bu imkânları kökünden kaldırmıştır. Bundan sonra tiyatro itibardan düşmüştür. Bugün hümete lâyıık, hattâ bu liyakatten çok daha yüksek dereceye yükselmiş ise de yine bazılarının şüphelerini davetten kendini kurtaramamıştır.» demektedir.

Hollandada hayatın Kalvenist telâkkileri tesirile mühim halk kitleleri, binaenaleyh muhtelif âmme teşekkülleri, tiyatroya karşı az çok husumet göstermektedirler.

Bir kaç sene evveline gelinceye kadar millî bir tiyatro, millî bir musiki hareketi, kütüphaneler ve saire yaratmanın millî varlığı ve karakteri devam ettirmenin bir çaresi addolunan memleketlerde vaziyetin bambaşka olduğunu Letonya raportörünün sözlerinden anlıyoruz.

Raportör: «Mahallî belediye isaresine iştirake ancak pek az miktarda Letonyalının hakkı vardır. Buna rağmen umumî tiyatro, müze ve kütüphaneler On dokuzuncu asrın sonuna doğru tesis edilmiş bulunuyordu. Konserler, san'at sergileri, koro heyetleri, umuma mahsus Üniversite dersleri tertip edilmişti. Bir ikisi müstesna bütün bu hareketler Letonyalıların faaliyet ve teşriki mesaisi ile vücade getirilmiştir. Bu sayede 8 ikinciteşrin 1918 de Letonya müstakil bir cumhuriyet olduğu zaman hususî cemiyetlerin tiyatro, umumî kütüphane ve sair siyasî ve kültürel Leton

faaliyetlerine malî yardımda devamları temin edilmiştir.» demektedir.

Millî bir kültür seviyesine erişmek için yapılan mücadele henüz bitmemiştir. Yapılan işleri ve eldeki menbaları tetkik edersek Fransa ve İngilterede tatbik edilen tedbirlerden daha başka tedbirler bulmak lâzım geldiğini görürüz.

Meselâ Amerika Birleşik Devletlerinde vaziyet tamamen aksinedir. Bütün 19 uncu asır zarfında müteaddit iktisadi işlerle uğraşan kommünler kelimenin tahdidi manasile kültürel meseleler üzerinde uğraşmağa vakit bulamamışlardır. İşte Amerikan raporunun başında şöyle denilmektedir:

«Amerikan milleti mevcut olalıdan beri Federal veya Federe (devletler) mahallî hükümet otoriteleri pek az kültürel faaliyet gösterebilmişlerdir. Halk ve hükümet siyasî ve iktisadi meselelerin halli ile bilhasa meşgul olmuştur. Hakir görülen veya hakir görülmediği zaman ehemmiyetsiz bir şey addedilen san'atten bazı imtiyazlılar boş vakitlerini hoşça geçirmek ve eğlenmek için istifade ediyorlardı. Kültürel faaliyetler 1900 dan evvel hususî teşekküllerin veya kendi hesabına hareket eden ferdî teşebbüslerin elinde idi. Bu meselelerin devleti alâkadar edeceği kabul olunmamıştı.»

Muhtelif kültürel faaliyetlere karşı âmme kuvvetlerinin aldığı vaziyetler arasındaki büyük farklar kanunlarda tebellür etmiştir. Mevzuat da faaliyetleri muayyen istikametlerde teşvik veya tahdit eder. Vazifeleri umumî bir metinle tespit edilmeyip hususî bir kanunla tayin edilen Kommünlerde, hasseten, bu vaziyetin bir neticesi olarak ayrıca azim bir mukavemeti kırmak icap etmektedir.

Bu halin tipik misaline, İngiliz raporunun da kaydettiği gibi İngilterede tesadüf etmekteyiz:

«Kanun, mahallî idarelere tiyatro ve piyesleri oynatmayı, muhtelif eğlenceler tertip etmeği, sıhhî gayelerden başka fiilimler göstermeği sarahaten men etmektedir. U-

mumî olan bu men keyfiyeti hususî müsaadelerle tadil edilebilirse de, bu tadile pek az tesadüf edilmektedir.»

Amerika Birleşik Devletlerinde buna mümasil memnuiyetler yoksa da birçok ahvalde belediyelerin tiyatro i.ie uğraşmasını temin için hususî mahiyette bazı kanunî vaziyetler ihdasına lüzum vardır,

İngilterede olduğu gibi Birleşik Devletlerde de kommünlerin bütün faaliyetlerinin doğrudan doğruya devletin kanunlarile tayin edileceği ve muayyen bir mesele ile uğraşmak için faaliyetlerinin istinad ettiği kanunî esasî göstermek mecburiyetinde oldukları prensibi hâkimdir:

«O halde kommün halkının kültürel teşebbüsleri başarmak için kendi kendilerine vergi tarhedebilmeleri için devletin müdahalesine lüzum vardır.»

Mahallî muhtariyet prensibini en mutlak şekilde tatbik eden ve ancak bütçe meselelerinde bazı tahdidata müsaade eden Hollandada ise vaziyet bambaşkadır. Orada «Kommün idaresi» denilen çok geniş sahaya herhangi faaaliyetin dahil olduğuna hükmedilecek olursa, kommünler istedikleri gibi harekette serbesttirler.»

Diğer taraftan, kommünün vazife ve salâhiyetlerinin umumî bir formülle tesbit edildiği Fransayı misal olarak ele almak lâzımdır. Kommün faaliyetleri hududunun kanunla değil, kanundan çok daha az garanti temin eden içtihad ile tayin edileceğini tesbit eden metin, fikrimizce, eskimiştir ve çok dardır. Fransız raportörü buna dair şu mütalaayı yürütmektedir:

«Kommünlerin kültür politikasını tevhid edecek veya ona istikamet verecek hiç bir kanun olmadığından mahallî tehalüfler pek çoktur. Asayişin temini, halkın huzur ve sıhhati, belediyenin ilk işi olarak ele alınmaktadır. Bundan ötesi, kommünün kendine mevdu faaliyet sahasını aşmış veya buna meyletmiş addolunmaktadır. Daha fenası, halk üzerinde çok mühim tesirleri aşikâr olan tiyatro veya sinema işletmek gibi teşebbüsler tamamen ticarî mahiyette telâkki edilmekte ve içtihadın çok sıkı tatbiki kommünleri,

orquestra, tiyatro ve sinema idaresinden men'e kadar gitmektedir. Fi'liyatta eski içtihadların müfrit hükümleri her' ne kadar tahfif ediliyorsa da, Fransız idaresi mevzuatı tarafından kommünlerin kültür politikasında tetkik edilmesi istenilen bazı sahaların sırf ticarî ve hususî teşebbüse ait addedilmesi bazı ahvalde kommünlerin faaliyetleri esnasında ne kadar müşkülâtle karşılaşılabileceklerini izah eder.» [1],

Almanya bambaşka bir yol tutmuştur. Orada kanunî bir teşekkülün² vakit vakit kontrolü yerine hükümet teşekküllerinin merkezî bir kontrol idaresi vardır.

22 birincikanun 1933 tarihli Reich Maarif meclisi kanunu

- a) Edebiyat meclisi,
- b) Matbuat meclisi,
- c) Radyofoni meclisi,
- d) Tiyatro meclisi,
- e) Müzik meclisi,
- f) Plâstik sanatlar meclisi.

¹ Fikrimizce kanunî cihetten vaziyet şudur: 28 birincikanun 1926 tarihi bir decret - loi «Kommünler ve kommün sendikaları işbu kanunun üçüncü maddesinde musarrah şartlar dairesinde ticarî ve sınaî mahiyette âmme menfaatine hadim teşebbüslere girişebilirler.» kaydını ihtiva etmektedir. Şu halde eğer bir kommün bir hizmeti kendi görmüyorsa bu işin 1926 dan evvel veya sonra olduğunu tetkik etmelidir. Buna göre o hizmetin tâbi olacağı kanunlar tayin edilir. Bundan maada, herkes bu hizmetin ihdasından çok vakit geçirildikten sonra bile «salâhiyeti tecavüz» dür diye Kommün meclisinin kararına itiraz edebilir. Neticede mesele devlet şûrasına dayanır. Devlet şûrası 27 şubat 1931 tarihinde (Giaccordi C. la ville de Draguignan) meselesinde şöyle sarih bir karar vermiştir:

«Sinema işletmenin, kanunen şehir veya imtiyazcı tarafından idare edilebilecek beledî âmme hizmeti mahiyetinde ve menfaati âmmeye hadim bir vaziyette olacağına delâlet eden hiç bir hususî vaziyeti yoktur.»

18 ikincikanun 1935 senesinde (Didier ve diğerleri) meselesinde buna benzer bir karar daha vermiştir.

Maamafih sinema kadar kazanç temin etmiyen tiyatro karşısında kalındığı zaman devlet şûrasının aynı kararı vereceği şüphelidir..

ismi altında bir takım teşekküller ihdas etmiştir.

1934 tarihli tiyatro kanunu 1933 kanununun tiyatroya ait prensiplerini tevsi etmiştir.

5 şubat 1933 tarihli «Alman musiki hayatında iktisadi meseleleri hal» için neşredilen emirname aynı şeyi musiki için de yapmıştır.

Kommünün kültür siyaseti noktai nazarından bu kanunların faydası hakkında bir hüküm verebilmek için biraz beklemek lâzımdır.

Tarihî âmillerin vücade getirdiği mahallî veya millî tezatlardan doğan karakter tehalüfleri ve halkın temayülleri ölçülememekle beraber çok mühimdirler. Bu farklar, bilhassa tiyatro ve musik sahasında ehemmiyetlerini belli ederler. Bu nokta üzerine nazarı dikkati çeken yine Fransız raportörü olmuştur:

«Mahallî kültür hareketinin şu veya bu şekli bir yerde çok inkişaf etmiş diğer yerde geri kalmıştır. Şu şehrin kendine mahsus zevkleri, âdetleri, an'aneleri vardır. Bu şehir diğerlerinden bazı sahalarda daha ziyade faaliyet gösterebilir. Toulouse'un tenorları, Valnsia'nın ressamları ve heykeltraşları yüksektir. Bordeaux'nun büyük tiyatrosu o şehir halkının en çok sevdiği şeydir. Diğer bir şehir de spor müesseseleri ile iftihar edecektir»

Buna benzer dahilî ayrılıkların, arazisi vasi devletlerde daima görülmekte olduğunu, Bulgaristan, Danimarka gibi büyük bir şehrin bütün memleketin kültür merkezi olduğunda şüphe olmıyan yerlerde ise pek az görüldüğünü veya hiç tesadüf edilemediğini kaydetmeğe lüzum yoktur.

Birbirile pek sıkı alâkası olan iki san'at tezahürü arasında Belçikada şayanı dikkat farklara tesadüf edilmektedir. Bu memlekette her şehrin bir tiyatrosu vardır. Büyük şehirlerin operalarına bağlı orkestralardan maada büyük daimî orkestralar yoktur.

Eldeki malûmat arasında bir mukayese yapabilmek, kullanılan tâbirlerin vazih olmamasından dolayı, çok müşküldür.

Tiyatro nedir?

Yunan raporunda tiyatro ve salonlarından birçoğunun kışın sinema, karnavalda da balo tertibi için kullanıldığı kaydedilmektedir. Başka sarih malûmat olmamasına rağmen, diğer memleketlerde tiyatrodan kasdedilen manada bu salonlar tiyatro değildir.

Orkestra kelimesi üzerinde de aynı ihbam vardır. Mahallî bir musiki topluluğu ne zaman orkestra namını alır ve ne zaman almaz. Muhtelif raporların bu meselede de muayyen bir tarif tesbit ettiği iddia edilemez.

Müze kelimesi de şüphelidir. Mahallî veya hususî artistik bir koleksiyonun ne zaman müze ismine hak kazandığını ve ne zaman bu adı alamadığını tayin edecek bir kaide koymak mümkün değildir.

Kütüphane kelimesi de yerleşmiş bir kelime değildir. Evvelâ kütüphanelerin hesabı yapılırken umumiyetle büyük şehirlerde bulunan merkezlere merbut şubelerin de yekûna ithal edilmiş olmaları ihtimali vardır, Hollanda raporunda «Bütün memlekette 52 tane umumî kütüphane mevcuttur.» deniyorsa da doğru değildir. Zira La Haye, Amsterdam, Rotterdam gibi üç büyük şehirde 17 şube bulunduğu aynı raporda zikredilmektedir. Mütéhassıs bir kütüphanecinin idaresinde olmadan, okumak için kitap alınan, köylerdeki küçük kitap koleksiyonlarının, kelimenin teknik manasile ne dereceye kadar kütüphane addedilebileceği cayı sualdir. Mukayese imkânını verecek mutalar elde edebilmek için her halde, raporların verdikleri malûmattan daha fazla tafsilâta lüzum vardır.

Daha ziyade mukaddime mahiyetinde olan bu müşahedelerden sonra bahsedilen muhtelif meselelerle, sırasile, meşgul olacağız. Bu mutalar arasındaki münasebetleri riyazi bir şekilde tesbit ederek hakikî bir tablo elde etmeğe imkân olmadığı mukaddimeden anlaşılmıştır. Binaenaleyh böyle bir tablodan vazgeçecek, fakat fazla şahsî olmyan neticelere varmağa gayret edeceğiz.

Bu neticelerin kıymeti, az çok haklarında malûmat alı-

nan memleketlere tâbi olduğuna göre isimleri aşağıda yazılı memleketler ve şehirlerin raporlarını mahallî idareler ve şehirler beynelmilel ittihadı sekreterliğinden aldığımızı bildirmek icap ediyor. Tevzi ettiğimiz sual varakalarına bazı hususlarda mufassal cevaplar verilmiş, bazı ahvalde de pek kısa cevaplarla iktifa edilmiştir.

Haklarında rapor verilen memleketler şunlardır:

Almanya, İngiltere, Belçika, Bulgaristan, Colombo (Malezya), Danimarka, Finlandiya, Danzig, Amerika Birleşik devletleri, Fransa, Yunanistan,, Macaristan, Letonya, Lüksemburg, Norveç, Felemenk, İsviçre, Çekoslovakya.

I — Tiyatrolar

Tiyatro kommün idareleri tarafından popüler bir terbiye vasıtası olarak idare edilen kültürel bir teşebbüs gibi görünmemektedir. Tiyatro kendisine muntazaman muayyen bir seyirci kütlesi çekecek şekilde halk üzerinde büyük bir tesir icra, intihap edilen piyeslerin mahiyeti ve oynanış tarzları ile kütlenin hislerine hitap ettikçe, bilhassa - en bellibaşlı nokta olan - halk üzerinde tiyatrodan daha ziyade nüfuza malik müesseselerin rekabeti mevcut oldukça bu vaziyet devam edecektir. Bilâhare tiyatroya rakip müesseselerden, hasseten sinemadan bahsedeceğiz. Tiyatronun muayyen şerait altında halâ büyük bir tesir icra etmesi yukarıda Letonya hakkında verdiğimiz malûmatla izah edilebilir. Sovyet Rusya hakkında elimizde malûmat olsaydı bu tesirin sebeplerini daha iyi anlatmak kabil olurdu.

Mahallî maarifin kadrosuna giren gençlik tiyatroları tahsillerini ilk tahsil seviyesinden ileri götüren talebelere mazinin ve bugünün edebî ibdalarını anlatmak ve sevdirmek noktai nazarından çok mühim ise de esas itibarile tiyatro büyüklere mahsus bir müessesedir. Bugünkü şerait altında tiyatro büyük bir halk kütlesini kendine çekememektedir. Kommünler kültürel vazifelerini her gün biraz daha ziyade idrak etmekle beraber bu mesele etrafında fa-

aliyet sarfettikleri zaman ehemmiyetsiz dahi olsa malî fedakârlıkta bulunamamakta tiyatro ve dramatik san'ate mühim bir yer ayıramamaktadırlar. Âmme kuvvetlerinin muhtelif ajanları ile tiyatro arasındaki münasebetlerin muhtelif safhalarında muayyen bir istikamette inkişafa doğru hiç bir temayül ve hiç bir mütethid hattı hareket bulunmamasının en iyi izahı da yine yukarıdaki müşahedelerden istihraç edilebilir. Mazide teessüs eden münasebetler devam etmektedir. İdarenin mümkün olan her şekline tesadüf ediliyor: Doğrudan doğruya idare, imtiyaz, bina kiralamak, nakdî yardım ilh... gibi. Bu gibi farklar yalnız bir memleketin muhtelif şehirleri arasında değil, aynı zamanda bir şehrin tiyatroları ve tiyatro personeli arasında da mevcuttur. Fransız raportörü bu farkları tebarüz ettirmekte ve sebeplerini yukarıda anlattığımız devlet şûrası içtihadlarının kommünlerin bizzat tiyatro ve saire işletmelerini men etmesinde bulmaktadır. Maamafih aynı hâdiseye her yerde tesadüf etmekteyiz. Meselâ Belçika raportörü Bruxelles şehrinin üç tiyatro ile münasebetlerini göstermektedir.

«Bruxelles şehri «Theâtre Royal de la Monnaie» ye tiyatro salonunu dekorlar ve saireye depoluk yapan ve diğer işlere yarıyan binaları vermektedir Bundan maada 1935 yılında senevi miktarı 600,000 frangı bulan bir tahsisat ta vermiştir. Ayrıca 225 bin franklık fevkalâde tahsisat ta ilâve etmiştir.

«Theâtre Royal du Pare» kendisine nakdî yardımda bulunulan bir tiyatro değildir. Tiyatro sahipleri belediyeye kira vermektedir.

«Bruxelles şehri «Theâtre Flaman» ın işgal ettiği gayri menkullerden para almamakta, ve üstelik, senevi 155 bin franklık bir tahsisat vermektedir.»

Esasen her yerde buna benzer vaziyetlere tesadüf ediyoruz.

Alman raporu kommün tiyatroları arasında 69 tanesinin doğrudan doğruya idare edildiğini 22 tanesinin mahke-

mece tesbit edilmiş hususî bir vaziyeti olduğunu zikretmektedir. Fakat burada kommünlerin teknisyenler, aktörler ve diğer teferruatla birlikte bütün müessesenin idaresile mi, yoksa doğrudan doğruya piyesle mi meşgul olduğunu kestirmek pek mümkün değildir. Eğer bu vaziyet ikinci şekildeki gibi olmayıp ta piyeslerin intihabında ve temsilinde kommünün bir rolü yoksa, tiyatroyu kommünün kültürel teşebbüsleri arasında zikretmek için biraz ihtiyatlı davranmak icap eder.

Opera, tiyatrodan daha masraflı bir teşebbüstür. Opera temsillerine tahsis edilen salonların idamesi ya nüfusu kesif merkezlerde veya umumiyetle halkın müzikle çok alâkadar olduğu memleketlerde mümkün olmaktadır.

Almanyada 207 tiyatro binasından ancak 7 tanesi yalnız operaya tahsis edilmiştir. Pariste «Opera» ve «Opera - Comique» uzun zamandanberi kendilerine has bir vazife ifa etmektedirler. Bunun haricinde opera olarak kullanılan Fransada yalnız 10 tiyatro vardır,

Amerika Birleşik Devletlerinde evvelce gördüğümüz gibi tiyatro, kommünlerin faaliyet sahasına dahil bir iş addedilmemiştir. Fakat operayı tiyatrodan daha başka türlü telâkki etmektedirler. Bütün Amerikada tiyatro ticarî bir teşebbüs addedilmektedir. Kültürel bir gaye ile daimî bir işletme mevzuu bahs değildir. Her temsil serisi ayrı bir teşebbüs teşkil etmektedir. Bir piyes kâfi miktarda seyirci celbettiği müddetçe temsil edilir. Seyirci gelmeyince piyes te ortadan kalkar. Opera ise umumiyetle bu şekilde bir teşebbüs olarak kabul edilmemiştir. Operalar umumî kaide olarak nakdî muavenet görürler ve kültürel kıymetleri takdir edilmiştir. Yalnız son senelerin malî güçlükleri operaya tahsisat veren şehirlerin adedini bir ikiye indirmiştir. Amerikan raporu yalnız opera temsillerine tahsis edilen binaların mevcudiyeti hakkında malûmat vermemektedir. Ancak 17 şehirde operaya belediyenin iştiraki kaydedilmektedir.»

Küçük memleketlerde istisnaî olarak münhasıran operaya tahsis edilen bir bina olduğu zikredilmektedir.

Operet, yavaş yavaş operadan daha fazla rağbet görmeğe başlamış gibidir Revue ise raporların zikretmediği daha yeni bir şekildir.

Sırf artistik noktai nazardan, operet, hafif tiyatro ve Revue'nun kıymetinin opera ve ciddî dramatik san'at kıymetinden farklı olduğu muhakkaktır. Fakat bu fark kommünlerin kültürel siyasaları mevzuu bahseldüğü zamanlarda bu faaliyetlerin ihmal edilmesi için bir sebep teşkil etmez. Umumiyetle, bunlar otoritelerin malî yardımlarına ihtiyaç göstermişlerdir. Fakat bu keyfiyet, haklarında tamamilen menfi bir vaziyet alınmasını muhik gösteremez. Sây ücretleri normal bir hale geldiği zaman, amelenin istirahat zamanlarını nasıl geçireceği meselesi, bir kaç sene içinde, kommün siyasasının halledeceği en mühim meselelerden biri olacaktır. O zaman lüzumlu eğlenceler tertip etmek meselesi hususî bir ehemmiyet kazanacaktır. İnsanları münhasıran yüksek bir kültür seviyesine eriştirmekle iktifa etmek doğru değildir. Aynı zamanda dinlenme ve eğlenmenin faydalarını da inkâr etmemek lâzımdır. Operetler, Revue'ler, tiyatrodaki halk piyesleri bu hususta çok kıymetli yardımcıdırlar.

Bu meselede iki şey bizim için hususî bir ehemmiyeti haiz gibi görünmektedir. Birisi basit halk san'atı, amatör tiyatrolarını, halk danslarını, festivalleri tekrar ihya için çalışmak ve bunları teşvik etmek, diğeri de tiyatroya devam edenlerin miktarını çoğaltmak için tedbirler almaktır. Birinci nokta sual varakalarında pek nazarı itibare alınmamışsa da İngiliz raporunun bu noktaya temas eden bazı kısımlarını zikretmek faydadan hali değildir. Evvelce söylediğimiz gibi İngilterede kommünler tiyatro idaresile meşgul olamazlar. Raportör bir köy dram san'atı komisyonunun teşekkülüne işaretle şöyle devam etmektedir:

«Mahallî piyeslerin temsilinden maada kontluk dahilinde festivaller de tertip edilmiş ve bu eğlenceler her türlü ihtisas fikrinden azade bulundurulmuştur. Bunları tertipten maksad yalnız eğlenmek değil, aynı zamanda aktör-

lerin oyununun ve eser telifini tekâmül ettirmektir. «Carnegie Trust» tarafından kendisine nakdî yardımında bulunulan köy musiki ve dram san'atını teşvik gayesile, Federations of Women's Institutes» ve «National Council of Social Service» in de iştirakile muhtelit bir komite teşkil edilmiştir. «National Festival of Community dram» da bütün memleket dahilindeki komiteleri vasıtasile bu vadiide gayret sarfından geri kalmamaktadır.

«Üniversite ve mahallî maarif otoritelerinden bazıları] da bu faaliyete iştirak etmektedirler.

«Piyas müellifleri yetiştirmek için hususî cemiyetler veya mektepler tesis edildiği gibi seyyar veya mahallî müşavirler de temin edilmektedir. Bazı kontluklarda dramatik san'at birlikleri kurulmuştur.

«Kontluklar dahilinde tertip edilen festivaller artmaktadır. Mahallî artistlerin telif ettiği bazı piyesler sahneye konmuştur. Women's Institutelerin son zamanlarda tesis ettikleri mimik mektepleri muvaffak olmuşlardır.»

Tiyatroya devamı sürekli bir şekilde teşvik etmek için ne gibi tedbirler almak lâzım geldiği meselesi yalnız işletme masraflarının azaltılması noktai nazarından şayanı dikkat değıldir. Bu sahada fazla iş görüldüğü iddia olunamaz.

Muayyen ahvalde eğlence vergilerinin azaltıldığına tesadüf edilmektedir.

Büyük müessesat istisnâî zamanlarda memurin ve müstahdeminin tiyatroya devamları hakkında teshilât gösterir.

Halk temsilleri denilen oyunlar tertip edilmekte ise de halk kütlelerinin kendileri için tertip edilen bu oyunlardan ne dereceye kadar istifade ettiğini gösterecek elde mutalar yoktur.

Maarif müesseselerinin eski talebeleri tarafından verilen temsillere devam için bazı yerlerde teşvikler yapılmaktadır.

Zikre değer diğeri bir hâdisi daha:

Tiyatro ile iştighalin otoritelere ait bir mesele addedilmediği İngilterede tertip edilen temsillerin terbiyevî bir vasfı haiz olduğu nazarı dikkate alınarak bazı ahvalde, umumî eğlenceler külliyyen vergiden muaf tutulmaktadır. Meselâ Stratford-sur-Avon şehrindeki «Shakespear Memorial Theatre», Londradaki «Old Vic» ve «Sadlers, Well» vergi vermezler. Bunlardan birincisinin gayesi isminden anlaşılmalıdır. Diğer ikisi de Londranın nüfusu en kesif yenindedirler. Her sınıf halktan müşterileri varsa da daha ziyade amelenin devam ettiği tiyatrodurlar ve çok rağbet görmektedirler. Bazı aileler bütün bir mevsim için haftanın muayyen bir gününde daima aynı yeri tutarlar. Bu iki hâdis, bütün şayanı dikkat âmilleri unutmamak şartile, tiyatronun sinema yanında halkı terbiye edici bir müessese gibi kullanılabileceğini pekâlâ isbat etmektedir.

Bundan maada Alman raporunun bazı kısımlarını da zikredelim:

'Nasyonal Sosyalist Kültürel Birliği» namında tiyatroya devam edenlerin kurduğu bir teşekkül vardır. Sınâî bir teşebbüse mensup olanların veya bir cemiyet azasının grup halinde muayyen temsillere gidebilmesini temine çalışır.

Kraft durch Fruede» namındaki Nasyonal sosyalist birliği amelenin hepsini sinesinde toplamaktadır. Ekseriya Bureau ferme şeklinde temsiller veren tiyatrolara bilet almaktadırlar, Büyük sınâî teşebbüslerin bulunduğu mahallerde bütün mensuplar bazan grup halinde temsillere giderler, Tiyatrosu olmıyan şehirlerde kurulmuş büyük fabrikalar muayyen fasılalarla amelesine temsiller vererek heyetleri davet ederler.»

Bütün bu işlerin ne dereceye kadar yapıldığını kestirmek pek kabil değildir. Bu şekilde tiyatro az çok makineleştirilmiş devamın ne dereceye kadar müessir kültürel bir kıymet arzedeceğini tahmin etmek ancak bir tecrübe devresinden sonra mümkün olacaktır.

II— Müzik

Gayri dinî musikinin ilk tekâmülü için otoritelerin alâka göstermeğe başlaması evvelâ hükümdarlık, sonra mühim kültür merkezlerinde opera vücude getirmek ve idame ettirmekle mümkün olmuştur. Operanın da daimî bir binaya, sahneye ve saireye ihtiyaç göstermesi tiyatro ile aralarında çok sıkı rabıtalara doğmasına âmil olmuştur. Bu yüzden anketlerde opera tiyatro bahsine ithal edilmiştir.

Maamafih modern lirik temsillerde sahne unsurunun musiki kısmından daha az ehemmiyetli olduğu keyfiyetini gözden uzak bulundurmamalıdır. Operanın bir kısmı halkın gözünden düşmesi ihtimal ki operadan bir temsil olarak zevk alamamasındandır. Bunun yanında operetin gittikçe rağbet görmesi daha oynak, daha hafif müziğinin az gayret sarf ile halkı iyice teshir etmesi, ekseriya istihza ile süslenmiş mevzuunun bizi gençliğimizden ayırarak romantizm diyarına sürükleyen opera mevzuundan daha hafif olması ve yorgunluğunu gidermek ihtiyacında olan halkın arzularına daha ziyade tekabül etmesi ile izah olunabilir.

Ana hatlarını çizdiğimiz bu tekâmülün tesirile ağır musikiye tahsis edilen orkestralar bir halkın musiki hayatında büyük bir ehemmiyet kazanmışlardır.

Bu gibi orkestraların bulunduğu yerlerde belediye veya vilâyet otoritelerinin, umumiyetle, masrafın bir kısmını deruhte ettikleri görülmektedir.

Bu meselede şayanı dikkat olan nokta, İngilterenin püriten kanunları tiyatroya karşı aldığı vaziyeti musikiye karşı almamıştır. Kanunî takyidat tiyatroya ait hususatta mahallî idarelerin faaliyetine tatbik edilmekte, musikiye tatbik edilmemektedir.

Maamafih İngiliz mahallî idarelerinin enstrümental müzik hakkında doğrudan doğruya faaliyetleri nisbeten ehemmiyetsiz ve yenidir. İngiliz raportörünün kaydettiği Bath şehri orkestrasının 1709 danberi mevcut oluşu, bu şehrin meşhur sıcak su menbalarile uzun zamandanberi bir su

şehri olarak mühim bir merkez oluşu sayesinde. Raporu zikrettiği kommün idareleri tarafından himaye edilen diğer iki büyük orkestradan en eskisi olan Birmingham orkestrası ancak 1919 senesinde vücade getirilmiştir. Bundan maada, rapor şu malûmatı da vermektedir:

«Yalnız resmî makamâtın himaye ettiği musikiden bahs ile iktifa etmek, İngiliz hayatında musikinin işgal ettiği mevki hakkında yanlış bir fikir edinmeğe saik olur. Ticarî maksatlarla tertip edilmiş konserler ve saire musiki hareketlerinden başka, umumî ve şahsî refahı arttıran amatörlerin mühim faaliyetini de hasaba katmak lâzımdır. Bütün memlekette amatörlerin teşkil ettiği orkestra, Koro gibi musiki cemiyetlerinin miktarı 2000 ile 2500 arasındadır. Bu faaliyetlerin kesafetini göstermek için 6000 bandoda 150,000 müzisyen olduğunu söylemek kâfidir.»

İngiliz raportörünün verdiği malûmat ehemmiyeti pek şümulü bir hâdiseye temas etmektedir. Fransız raporu kommünlerin musiki sahasındaki ciddî faaliyetlerini mevzuu bahsettikten sonra: «Bundan maada,, hemen hemen bütün şehirlerin müzisyen memur veya daimî memurlardan mürekkep olmıyan, ücretsiz, serbest müzisyenlerinden teşkil edilmiş armonik orkestraları vardır.» kaydini ilâve etmektedir.

Alman raporu da:

«Ekser Alman şehirlerinde, belediyelerin orkestra âletlerini tedarik ve masraflarını karşılayacak şekilde kısmen malî yardımına mazhar olmak, kısmen teşkilât yaparken mahallî idarenin yardımını görmek suretile teşekkül etmiş konservatur cemiyetleri vardır. Bu cemiyetler Reich'in musiki meclisine tâbidir. Nasyonalist partisinin hususî teşekkülleri san'at amatörü vatandaşları toplıyarak belediye idarelerinin teşvikile konserler tertip ederler.

Anketlerdeki ilk sual için İsviçre raporu: «Bu suale İsviçrede cevap vermek pek kolay değildir. Zira irili, ufaklı pek çok gruplar ciddî veya şehir musikisi ile uğraşmaktadırlar. Her büyük şehrin bir orkestrası vardır Büyük

şehirlerdeki orkestralar profesyoneldir. Bazan başlıca vazifeleri opera, operet ve konserlere iştirak etmek, bazan elâ bunlara lüzum hâsıl oldukça yardım etmektir. İnsan ruhunda musiki ile ifadenin ne kadar mühim bir yer işgal ettiğini raporların bu meseleyi o nisbette derin tetkik etmeleri ile anlıyoruz. Sosyal hayatımız kemiyet itibarile her nevi musiki hareketleri ve cemiyetleri ile meşbudur.

Aradaki keyfiyet farklarının büyük olacağı tabiidir. Fakat bu meseleyi tetkik, mevzuumuz haricindedir.

Otoritelere düşen vazifelere gelince; umumiyetle denebilir ki; musiki hayatının en yüksek mertebesini temsil eden büyük senfonik orkestraların yaşamasını, musiki tahsilinin umumun arzularını tatmin etmesini, yüksek konserlerin fakir halklar tarafından da dinlenebilecek bir hale sokulmasını, maarıfte gençliğin musiki kültürünü elde etmesini, millî san'at eserlerinin mümkün olduğu kadar muhafazasını temindir.

Banyo ve saire eğlence şehirlerinde idareye düşen vazifeler burada nazarı itibara alınmamıştır.

Tiyatroda olduğu gibi müzikde de devlet ve kommün organları arasındaki vazife taksimini tarih tesbit etmiştir. Hususî tesisler, veya hususî orkestra, konservatuvar ve saireye yardım gibi işlerde iktidar organlarının faaliyeti mazinin tesirlerine tâbidir.

Orkestra bahsinde yardım meselesi hayatî bir ehemmiyeti haizdir. Umumiyetle, istisnâî ahvalden olarak, sırf devlet veya kommüne ait orkestralara tesadüf edilir. Bu nevi orkestralar yalnız Almanyada ekseriyettedir. Alman raportörüne göre ağır musiki ile uğraşan ve kültürel orkestra denen daimî 100 orkestra vardır. Bunlardan 23 ü devle:. 64 ü kommünler, 11 i âmme menfaatine hadim müesseseler, 2 si de şahsî teşebbüslerle âmme müesseseleri tarafından müştereken idare edilmektedir. Bu rakamların tetkikinden bu orkestralardan bir haylisinin, elimizde kat'î bir adet olmamakla beraber tahminimize göre ekserisinin tiyatro orkestrası olduğunu hesaba katmalıdır. Binaenaleyh

bunlar yalnız musiki için değil aynı zamanda bilhassa operalar için kullanılmaktadır.

Başka memleketlerde daimî opera orkestraları da ekseriya konserler verirler. Meselâ Çekoslovakya'nın Alman kısmında sırf ağır musiki ile uğraşan tek orkestra yoktur. Buna ait rapor vaziyeti şöyle hulâsa etmektedir:

«Altı şehirde bütün sene devam eden orkestralar tiyatro veya su şehirleri orkestraları ise de faaliyetleri hakkında konan şartlar bunlardan her birinin terbiyevî bir orkestra olarak çalışmasını da temin eder. (Arasına verilen senfonik konserlerde ağır musiki ile de meşgul olunmaktadır)

Birçok milletlerin raporlarından elde edilen netice şudur; büyük senfonik orkestralardan hiç biri sırf devlet veya kommün müessesesi değildir. İngiltere için vaziyetin bu şekilde olduğunu evvelce söylemiştik. Amerika Birleşik Devletlerinde 80 - 100 kişilik bellibaşlı 16 senfonik orkestradan hiç birisi doğrudan doğruya bir âme müessesesi değildir.

«Bu orkestralar kooperatif grupmanlar şeklinde ve hususî şahısların yardımı ile işe başlamış ve ait oldukları şehirlerin zengin musiki amatörleri himayesinde inkişaf etmişlerdir. Bundan sonra bazıları şehirlerden yardım görmüşlerdir.»

Büyük Paris orkestralarından hiç birisi bir âme müessesesi değildir.

Almanyadakiler, hasseten, hususî teşekküllere tâbidirler.

Berlinin meşhur flârmonik orkestrası, Münih flârmonik orkestrası hep bu nevidendir. Amsterdamin meşhur Concertgebouw orkestrası bir anonim şirkete aittir.

Konservatuvar açmak, meccani talebe okutmak gibi musiki tahsiline ait devlet ve kommün faaliyeti hakkında raporlar kâfi derecede malûmat vermemektedirler. Bu yüzden umumî mahiyette fikir dermiyan etmek mümkün olamayacaktır.

Halk konserleri ve fakirlerin tiyatroya gidebilmeleri imkânını temin hususunda tiyatro hakkında söylenen bütün şeyler burada da vardır.

Tiyatro bahsinde yaptığımız gibi bu kısımda da repertuvarıdan bahsetmeyeceğiz. Zira eldeki malûmat gayri kâfidir. Umumiyetle repertuvarların açıkça beynelmilel bir karakter arzettiği malûmdur. Musiki lisanının millî hudutlarla alâkası yoktur.

III — Plâstik san'atlar

Müze idaresinin, kommünün kültür siyasasına ait bir keyfiyet olmayacağı tabiidir. Bu mesele prensip noktai nazarından tetkik edilecek olursa, görülecektir ki müzeler, merkezî bir idareye tâbidirler.

Ne büyük şehirlerin, birçok istisnâî şartlar altında zengin san'at koleksiyonuna sahip olmaları, ne de birçok küçük müzelerin hususî bir ehemmiyet arzetmeleri veya inkişafın muayyen bir muhitte birdenbire husul bulması eski vaziyeti bozamaz..

Bu sebepten dolayı müzeleri, kommünlerin umumî kültür siyasaları noktai nazarından tetkik etmek bize imkânsız gibi görünmektedir. Şurası da muhakkaktır ki bir kommün muayyen bir nevi veya ehemmiyette müzeye malik olunca o müzeyi doğrudan doğruya idaresi en ziyade şayanı temenni bir idare şeklidir. Muayyen büyüklükte bir kommünün, prensip itibarile muayyen bir kategoride müzeye malik olması muhakkak lâzımdır denilemez. Hattâ mahallî tarihe ait bütün vesikaların muhafazasının şayanı temenni olduğu kabul edildiği halde muayyen büyüklükte bir kommünün, prensip itibarile muayyen bir kategoride müzeye Esasen devlet komünden evvel davranarak büyük müzelerin ekserisini kurmaktadır. Meselâ Londradaki British Museum, National gallery, Tate gallery, Victoria ve Albert müzeleri; Paristeki Louvre ve Luxemburg müzeleri, Berlinin başlıca müzeleri, Yunanistanın 43 müzesinden 40 ı, Ams-

terdamdaki Rijksmuseum ve La Hay'deki Mauritshuis müzesi ilh... hep devlet elile vücade getirilmiştir.

Fakat bundan müzesi olan kommünlerin kültür siyasetlerini buna uydurması lâzım gelmediği manası çıkarılmamalıdır. Fakat bu; kommünlerin normal siyasetlerinde müzelere muayyen bir mevki ayırmaları keyfiyetinden daha başka bir şeydir.

Eldeki malûmattan bir netice çıkarmak icap ederse devrimizde müzenin en esaslı vazifesinde halkın fikrî terbiyesini temin etmek düşüncesinin umumiyetle hakim olduğunu ileri sürebiliriz. Bu hakikat, müzelerin idaresinde, rehberlerin yardımında, konferanslarda mahalli idarelerin hattı hareketini tayin için bir rehber olmalıdır.

Anketlerde görülen ve kommünlerin san'at ve san'atkârlar hakkında aldığı tedbirler hakkındaki diğer noktaların sırf kommüne ait faaliyetler olduğu zehabına kapılmamalıdır.

Bir kommünün nüfusu ve sanatkârları arasında sabit bir nisbet yoktur. Geçici şartlar bazan bir miktar artisti muayyen bir yerde toplar. Eserleri nazarı itibare alınmağa lâyıık ve maişet kaygusundan azade kalmaları için maddî yardıma muhtaç büyük artistlerin çoğu muayyen bir zamanda tesadüfen ikamet ettikleri kommünde hiç bir münasebet tesis etmezler.

Bu hususta bazı memleketlerde vazedilmiş kanunlar vardır. Meselâ Birleşik Amerika Devletlerinde «Federal hükümetin resim ve heykeltraş şubesi vasıtasile federal bina inşaatına yaptığı masrafın yüzde birini duvar resimlerine ve heykel tezyinatına tahsis eder» kaydı vardır. Yani büyük inşaatta ebniyeye sarfedilen paranın muayyen bir miktarı heykel ve saire tezyini san'at eserlerine hasrediliyor demektir. Bazı kaideler umumî bir şekilde her memlekete tavsiye edilemez. Hasseten mimarî üslûbun modern en güzel eserleri bünyesi icabı kendisine yabancı bir tezyinata her zaman tahammül edemez.

IV — Film

Sinema salonlarının çoğalmasile kazancı azalmakla beraber sinemacılık, umumiyetle, otoritelerin yardımına ihtiyaç göstermeyecek kadar geliri bol bir faaliyet sahasıdır. Bu san'at umumiyetle kültür noktai nazarından en çok ehemmiyet verilmesi icap eden bir şubedir. Fakat otorite ler muayyen bir yaşa gelmemiş kimseleri filmi görmekten men etmek ve muzır addettiği filimleri göstermemekle iktifa etmektedir.

Başlangıçta, sinemacılıkla kommünler meşgul oluyordu. Yavaş yavaş bu iş de devlet kontrolü altına girmiştir.

Bu işin bir taraftan, umumiyetle, kârlı oluşu, diğer taraftan kommünlerin kültürel sahada hususî tedbirler almak, artistik filmle olduğu kadar kültürel ve öğretici filimlerle uğraşmak için elindeki vasıtaların mahdut oluşu kültürel teşekküllerin idaresinde olsun olmasın, bu işi hususî teşebbüse bırakmıştır.

Kommünlerin hususî öğretici, terbiyevi filimlerin inkişafını temin için çalışmasına pek nadir olarak tesadüf edilmektedir. Maarifte filminden istifade eden kommünler, tabiidir ki, bu işi mamul filmleri satın almak suretile görürler. Yalnız bir şehirde, Budapeştede, terbiyevî filmlerin inkişafına yardım için senede 70,000 pengö gibi muayyen bir tahsisat ayrılmıştır.

İngilterede birçok kommünler British film Institute'e azadırlar. Bu müesseseler kültürel filmlerin tekâmül ve inkişafını kendine gaye edinmiş teşekküllerin en mühimidir,

Paris ve Brüksel gibi muayyen şehirlerin bir de Cinematheque'leri bulunduğunu zikretmekle iktifa edeceğiz, Paristeki müessese bilhassa umumî bir kültür müessesesi olarak telâkki edilmelidir.

V — Edebiyat, Kütüphaneler, Halkın tenviri

Muharrirlere yardım bahsinde, sanatkârlar hakkında

söylediklerimizin hepsi tekrar edilebilir. Devrimizde eser vücade getiren san'atkâr muayyen bir şehrin değil bütün milletin malıdır. Eğer bu san'atkâr büyük bir adam ise âlemşümül olur. Bununla beraber bazan kommünler muharrir ve şairlere yardım etmeği kendileri için büyük bir borç telâkki ederler. Bu hareket kelimenin dar manasile bir kültür politikası olmayıp daha ziyade şehrin büyük bir hemşerisi hakkında gösterdiği bir kadirşinaslık ve hayranlık eseridir.

Bilginin çok ehemmiyet kesbettiği ve bundan mahrum olanların öğrenmek için büyük bir arzu beslediği devrimizde umumî kütüphaneler tesis ve idame etmek kommünlerin kültürel vazifelerini ifa hususunda ellerinde bulunan en iyi çaredir. Muayyen bir kütüphanenin ancak muayyen ve mahdut bir muhit dahilinde esaslı surette iş görebilmesi ve kitap koleksiyonlarının tertibinde halkın ihtiyaçlarına en iyi cevap verecek şekli aramak mecburiyeti gibi sebepler kütüphane işini kommünlerin tam manasile alâkadar olacağı bir mesele haline koymuştur.

Almanya ve Hollanda gibi devletin muayyen bir temerküz sayesinde her şeye bir istikamet verdiği, her şeye yardım ettiği memleketlerde mahallî kütüphanelerin teşkilâtı da bu temayüle tâbi olmuştur.

Kommünlerin kommün kütüphanelerini şehre ait bir müessese olarak bizzat idare etmeleri ile aynı kütüphaneler, kommün yardımı ile iş gören hususî teşekküllere bırakmaları arasında büyük ehemmiyeti olmayan sırf şekle ait bir fark vardır.

Prensip itibarile organizasyon noktai nazarından asıl mesele kommünlerin bu işi görürken bütün kommün halkının kitap alabilmek veya okuma salonlarında okumak imkânlarının temin edilip edilmediğidir.

Fikrimizce, umumiyetle, bütün masrafını vererek merkezî bir kütüphane ve kıraat salonu idare eden bir kommün aynı büyüklükte ve aynı ehemmiyette fakat edebî ihtiyaçlarını kendi bütçelerinden tatmin edemeyecek olanların

ikametgâhlarına yakın bir yerde bir kütüphane ve bir okuma salonu bulabilecek şekilde bu işe elverişli bir yardım sistemi kuran diğer bir komünden daha az muvaffak olmuştur.

Bu meselede millî ve siyâsî karakteristiklerin de nazarı itibare alınacağı tabîdir. Meselâ Almanyada, diğer sahalarda olduğu gibi bu sahada da tatbik edilen sistem otoriteler halkın edebî ihtiyacının temininde müsbet ve menfî iki tesir icra etmişlerdir. Her yerde bir kütüphane bulunmasını temin ile müsbet olarak, bu kütüphanelerde otoritelerin bizzat kurduğu kültürel telâkkilere muhalif fikirde hiç bir kitabın bulunmamasını temin ile de menfî olarak tesir icra etmektedirler. Hayat hakkında bir fikir edinebilmek için bugün kitaptan daha iyi bir vasıta yoktur. Zira kitap içtimalara ve saireye gitmeyerek evinin sükûnu içinde günün meseleleri hakkında fikir edinmek isteyenlerin başvurabilecekleri bir vasıttır. Vaziyet böyle olunca, Nasyonal sosyalist devlette kütüphane otoritelerin doğrudan doğruya eli altında bulundurmamak isteyeceği bir yerdir.

Bugün Almanyada kommünler tarafından idare edilen 15,400, muhtelif yerde 16,250 kütüphane vardır.

Etüdümüzde halk kütüphaneleri tâbirinin en geniş manada alındığı verilen diğer malûmattan istinsac edilebilir. Bu malûmata göre 16,250 kütüphaneden yalnız 119 u kütüphane olarak inşa edilmiş binalardadır. 1934 - 35 senesinde mütehassıs memurları ancak 911 idi. Hollanda ile mukayese edelim: Orada 82 umumî kütüphanede 590 memurdan 428 i hususî bir vazife ile tavzif edilmiştir. Almanyada 16,250 de kitap mevcudu, 10,5 blok ve Hollanda'daki 82 kütüphanede ise 1,900,000 dir.

Fransadaki vaziyet ise daha başkadır. Raportörün izahatını dinleyelim:

a) Devlet tarafından idare edilen tarifine dahil hiç bir umumî kütüphane yoktur.

b) 44 belediye kütüphanesinin müdür ve memurlarının maaşını devlet ve kommün verir.

c) Birçok şehir kütüphanelerine parası belediyeden alınmak üzere devlet az çok kitap verir.

d) Kilise kütüphaneleri, cemiyet kütüphaneleri, İhtimâî teşekküllerin kütüphaneleri sırf hususidirlir.

e) Mektep kütüphaneleri vaziyete göre kommünlerden yardım ve hususî teşekküllerden himaye görürler.

Diğer taraftan okumanın mümkün olduğu kadar umumi, mütekâsif ve müessir bir intişarını, başka gayeler beslemeden, temin edecek her memlekette kütüphaneler arasında bir birlik vücade getirmelidir. Böyle bir sisteme misal olarak İngiltereyi zikredebiliriz. 1919 senesinden beri kontluk belediye meclisi (County Council) 1er kütüphane tesis ve idareye memur edilmişlerdi. Bugün bütün memleketi bir kütüphane şebekesi kaplamıştır. Bu kütüphaneler federedir ve merkezde 1916 senesinde müesses «National Central Library» vardır. Buna benzer bir vaziyet Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelmektedir. «American Library Association». Bütün umumî kütüphaneleri federe edecek olan bir hareketin başında yürümektedir.

Hangi şekil intihap edilmiş olursa olsun umumî kütüphanelerin, az çok umumî merkezî bir kontrolün vücudu görülmektedir.

Kütüphanelerin okuyucuların izhar ettikleri arzuları tatmin için passif devirden, karilere mümkün olduğu kadar okuyacakları hakkında izahat vermek tavsiye veya yardımda bulunmaktan ibaret olan aktif devre ne zaman geçtikleri meselesine bir sureti hal bulmak eldeki malûmatla mümkün olmuyor. Bu ikinci devreye gelen umumî kütüphane modern hayatın icaplarına tekabül edecek tedbirleri alacak kudrette demektir.

VI — Halk terbiyesi

Halkın terbiyesi veya tekâmülü adı altında toplanan meseleler birbirinden tamamen ayrı iki muhtelif şekilde tetkik edilmelidir: Evvelâ halkın tahsilinden maksad ge-

rek yaşları, gerek işleri itibarile mektebe devam edemeyecek olanların, mektepten alabilecekleri bilgiyi, mektep haricinde vermediği ve malûmatlarının tevsiini istihdaf eder. İkincisi kelimenin dar manasile halkın terbiyesi ve halkın sıhhatinin temini endişelerinin birleştiği geniş sahadır. Spor ve oyun meydanları vücude getirmek, yüzme ve banyo havuzları, umumî bahçeler ve saire kurmak gibi.,

Bundan maada bazı işler daha vardır ki karakterleri itibarile ve ancak takip ettikleri gayenin aynı olması sayesinde kommünün kültürel faaliyetine daha uzaktan dahil olurlar. İktisadî maksatlarla olduğu karar halkın terbiyesi noktai nazarından da turizm işleriyle meşgul olunabilir.

Bütün memleketlerde birinci gruba dahil birçok faaliyetlere şahit olmaktadır. Bunların mahiyetini tayin eden âmil, tahsilin tatmin etmediği ihtiyaçların temini gayesidir. Teşkilâtları, mektep tahsilini idare eden elemanlara müşabih uzuvlar tarafından idare edilmektedir.

Tahsil meselesinde, geniş miyasta serbesti prensibini kabul eden memleketlerde, devlet, kendi uğraşmaktan ziyade hususî teşekküllerin çalışmasını teshil ile iktifa edecektir. Tahsilin devlete ait bir vazife addedildiği memleketlerde ise tahsil işini devlet hususî teşekküllere terk edemez, Bu noktadan kommünlerin faaliyeti birbirinden çok ayrılmaktadır. Umumiyetle, tatmini ile meşgul olacakları ihtiyaçların çokluğu karşısında, kommünler kendileri meşgul olmaktan ziyade malî yardımında bulunmakla iktifa etmek mecburiyetindedirler.

Beden terbiyesini ihmal ile sırf fikrî terbiyeye lüzumundan fazla verilen ehemmiyet bugünlerde görülen aksülâmel ve 19 uncu asırda hâkim olan mesken ve şehirlerin tekâmülü telâkkilerine nazaran daha doğru fikirlerin hâkim olması, halk tarafından spor terbiyesi ihtiyacının hissedilmesi gibi sebeplerle son on sene zarfında şehirler malî kudretleri dahilinde bu sahada sarfedebilecekleri bütün gayreti sarf etmektedirler. Bütün bu işlerin kommünün kültürel siyasasını alâkadar ettiği şüphesizdir.

Mukaddimede de söylediğimiz gibi modern kommün kültürel bir kommündür. Yani, yakın zamana kadar sırf teknik, ticarî veya İktisadî addedilen işlerde bugün kültür unsuru rol oynamakta ve bu işlerde kültürün ehemmiyeti nazarı itibare alınmaktadır.

Bütün bu sebeplerden dolayı yukarıda mevzuu bahs teşebbüsler ilk gayeleri nazarı itibare alınarak bir tasnife tâbi tutulmazsa kommün politikasını sistematik bir şekilde tatbik kabil değildir. Şu halde parklara ve oyun bahçelerine müteallik yerler şehirciliğe ve şehirlerin inkişafı bahsine, banyo ve yüzme havuzları sıhhat kısmına, bahçe ve bina cephelerinin haricî manzarası ise mesken ve bina bahislerine girer.

Kommünün bu faaliyetlerinin hepsini birden ve her birine hâkim gayeyi nazarı itibare alarak tetkik mümkün olmadığına göre yalnız bütün raporlarda görülen müşterek noktalara işaretle iktifa ediyoruz. Kommünler yukarıda zikrettiğimiz bütün işlere büyük alâka göstermekte ve çok mahdut malî kudretlerinin imkânları nisbetinde yapabildikleri işi yapmaktadırlar.

Neticeler

Modern kommün kültürel bir kommündür. Bütün faaliyeti esnasında ve muhtelif sahalarda kültür unsurunu gözden uzak bulundurmamalıdır. Kommünler tarihin, halk karakterinin İktisadî vaziyetlerin tayin ettiği muhtelif yollardan kültürel karakteri hâkim birçok faaliyetlerde bulunmağa başlamışlardır. Gayelerin aynı olmasına rağmen bu saydığımız sebeplerden dolayı muhtelif memleketler için heyeti umumiyyeyi gösterecek bir tablo yapmayı hemen hemen imkânsız kılacak kadar her memleketin diğerlerinden farklı teşkilâtı vardır. Muhtelif memleketlere ait verilen malûmatın mukayesesinde de çok müşküllele karşılaşmaktadır.

Kommünlerin muhtelif faaliyetlerinin umumî bir tetkikinde fazla hususî izahat vermek doğru değildir. Umumî

bir tetkik için, muhtelif memleketlerde kommünlerin kanunî ve İdarî teşkilâtlarının heyeti umumiyesinin çerçevesi dahilinde gerek miktar gerek keyfiyet itibarile kommünün faaliyetlerinin muhtelif unsurlarının mukayese edildiği mufassal malûmata ihtiyaç vardır. Mufassal bir mukayese imkânı mevcut olmamakla beraber kommünlerin arazileri dahilindeki muhtelif kültürel faaliyetleri çok dikkatle takip ettikleri görülmektedir, Kommün müdahalelerinin muhtelif şekilleri olduğu malûmdur, (Doğrudan doğruya idare, hususî müesseselere yardım, eşhası hususiyenin çalışmalarını kontrol ve saire gibi). Bu farklar kommünlerin kanunî umumî vaziyetlerinden, kanunun bunlara verdiği salâhiyet şekillerinden, mevcut veya ileri sürülen kanaatlerin birleşmesinden veya ayrılıklarından ve hasseten zamanın malî imkânlarından doğmaktadır.

Hasan Şükrü Adal
